



**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

ÇOCUKLARI ÖZEL EĞİTİM DESTEĞİ ALAN AİLELERİN YAŞAMDA  
ANLAMLILIK, VAROLUŞSAL KAYGILAR VE ALGILANAN SOSYAL  
DESTEK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Sena Şahan**

**Lefkoşa**

**Haziran, 2023**

SENA ŞAHAN

VAROLUŞSAL KAYGILAR  
VE ALGILANAN SOSYAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2023

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÇOCUKLARI ÖZEL EĞİTİM DESTEĞİ ALAN AİLELERİN**  
**YAŞAMDA ANLAMLILIK, VAROLUŞSAL KAYGILAR VE**  
**ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Sena ŞAHAN**

**Tez Danışmanı**



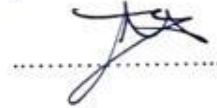
**Dr. Bingül SUBAŞI HARMANCI**

**Lefkoşa**

**Haziran, 2023**

## Onay

Sena ŞAHAN tarafından hazırlanan “Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerde yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygılar ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Klinik Psikoloji Anabilim/ Anasanat Dalında Yüksek Lisans/ Doktora Tezi olarak 05/06/2023.tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Doç.Dr. Ezgi Ulu	
Jüri Üyesi:	Yrd.Doç.Dr. Yasemin Sorakın	
Danışman:	Dr. Bingül Subaşı Harmancı	

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

06/07/2023



Doç.Dr. Meryem Karaaziz

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

  
 Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer  
 Enstitü Müdürü

### **Etik İlkelere Uygunluk Beyanı**

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

**Sena Şahan**

**05/06/2023**

## **Teşekkür**

Tez çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve bana yol gösteren tez danışmanım, hocam Sayın Dr. Bingül Subaşı Harmancı'ya; tez konumu belirlemede beni yönlendiren değerli hocam Dr. Ezel Avcı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Veri toplama sürecinde ilgili kişilere ulaşma konusunda aracı olan ve koşulsuz yanımda olan dostum Psk. Damla Akdağ Aba'ya; bilgi birikimiyle tez çalışmamdaki desteklerinden ve her daim beni cesaretlendiren sevgili Dr. Fatma Uslu Şahan'a emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimi sürecinde zorlandığım her aşamada yolumu aydınlatan, başarılı olduğum her aşamada beni daha çok motive eden sevgili Kaan Şatıroğlu'na; ihtiyaç duyduğum her anda yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Ebrahim Akbaşak'a, Müge Akbaşak'a ve Berkhan Akbaşak'a teşekkür ederim. Hayatım boyunca gerektiğinde arkamda durup beni destekleyen, gerektiğinde de yanımda durarak bana yoldaş olan annem Funda Şahan'a, babam Selim Şahan'a ve kardeşim Mustafa Berke Şahan'a sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak zorlu bir dönemde gerçekleştirilen bu tez çalışması, 06.02.2023 tarihinde memleketim Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve 11 ili etkileyen deprem felaketinde hayatını kaybedenlere, memleketime ve çocukluğuma ithaf edilmiştir.

**Öğrencinin Adı ve Soyadı**

**Sena Şahan**

## Özet

### Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerde Yaşamda Anlamlılık, Varoluşsal Kaygılar ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi

Şahan, Sena

Yüksek Lisans Klinik Psikoloji Anabilim Dalı

06.2023, 96 sayfa

Bu araştırmada çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama araştırma modeli ile desenlenen araştırmanın evreni amaçsal örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, Gaziantep'te özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 200 özel gereksinimli çocuk ebeveyni ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada çocuğu özel eğitim desteği alan ailelerden elde edilen veriler yüz yüze toplanmıştır. Kullanılan ölçüm araçları Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Yaşamda Anlam Ölçeği, Varoluşsal Kaygılar Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğidir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda katılımcıların yaşamda anlam ile varoluşsal kaygılar arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü ilişki tespit edilmesine paralel olarak varoluşsal kaygılar ile algılanan sosyal destek arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte yaşamda anlam ile algılanan sosyal destek arasında ise anlamlı düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca algılanan sosyal destek ve varoluşsal kaygıların yaşamda anlam üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuğu özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamının bir bütün olarak değerlendirilmesi ve çocuğun yaşamı kadar ailelerin de yaşamlarının zenginleştirilmesi yönünde multidisipliner çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Özel eğitim, yaşamda anlam, varoluşsal kaygı, algılanan sosyal destek

## **Abstract**

### **Investigation of Meaningfulness in Life, Existential Concerns and Perceived Social Support Levels in Families whose Children Receiving Special Education Support**

**Sahan, Sena**

**MSc, Department of Clinical Psychology**

**06.2023, 96 Pages**

In this study, it was aimed to examine the meaningfulness in life, existential concerns and perceived social support levels of families whose children receive special education support. The universe of the research, which was designed with the survey research model, was selected using the purposive sampling method. In this direction, the research was carried out with 200 parents with special needs children attending special education and rehabilitation centers in Gaziantep. In this study, data obtained from families whose children received special education support were collected face to face. The measurement tools used are Socio-Demographic Information Form, Meaning in Life Scale, Existential Anxiety Scale and Multidimensional Perceived Social Support Scale. In line with the results of the study, a significant negative relationship was found between existential concerns and perceived social support, in parallel with the significant negative relationship between meaning in life and existential concerns of the participants. However, a significant positive relationship was found between meaning in life and perceived social support. In addition, it was concluded that perceived social support and existential concerns had a significant predictive effect on meaning in life. It is recommended to evaluate the life of families whose children receive special education support as a whole and to carry out multidisciplinary studies to enrich the lives of the families as well as the lives of the children.

**Keywords:** Special education, meaning in life, existential anxiety, perceived social support

## İçindekiler

Onay .....	<b>Error! Bookmark not defined.</b>
Etik İlkelerine Uygunluk Beyanı .....	XIII
Teşekkür .....	XIV
Özet .....	XV
İçindekiler .....	XVII
Tablolar Listesi .....	XX
Kısaltmalar .....	XXI

### BÖLÜM I

Giriş.....	1
Problem Durumu .....	2
Araştırmanın Önemi .....	5
Tanımlar .....	6
Özel Eğitim .....	6
Yaşamda Anlam.....	6
Varoluşsal Kaygı.....	6
Algılanan Sosyal Destek .....	6

### BÖLÜM II

Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar .....	7
Özel Eğitim.....	7
Zihinsel Yetersizlik.....	7
Bedensel Yetersizlik .....	9
Dil ve Konuşma Bozukluğu.....	9
Yaygın Gelişimsel Bozukluk (Otizm Spektrum Bozukluğu) .....	10
Down Sendromu .....	11
Özgül Öğrenme Güçlüğü .....	12
Ailede Özel Gereksinimli Çocuk .....	13
Aşama Modeli.....	14
Normal Gelişim Gösteren Kardeşlerin Yaşadıkları .....	15



Yaşamda Anlam .....	16
Logoterapi Yaklaşımı .....	16
Varoluşçu Yaklaşım.....	17
Özel eğitim ve Yaşamda Anlam .....	19
Varoluşsal Kaygı .....	20
Varoluşçu Felsefe ve Varoluşçu Psikoloji .....	21
Ölüm Kaygısı.....	22
Anlamsızlık Kaygısı .....	23
Yalıtılmışlık Kaygısı.....	24
Özgürlük Kaygısı.....	24
Sosyal Destek .....	25
Algılanan Sosyal Destek.....	26
Özel Eğitim Desteği Alan Çocukların Ailelerinde Algılanan Sosyal Destek.....	26
İlgili Araştırmalar .....	27

### BÖLÜM III

Yöntem.....	31
Araştırma Modeli .....	31
Evren ve Örneklem.....	31
Veri Toplama Araçları.....	33
Sosyo-Demografik Bilgi Formu .....	33
Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ).....	33
Varoluşsal Kaygılar Ölçeği (VKÖ) .....	34
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	34
Çalışma Planı.....	35
Verilerin Analizi ve Yorumlanması .....	35

### BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar .....	37
----------------------------	----

### BÖLÜM V

Tartışma .....	49
----------------	----

### BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler.....	57
Sonuç .....	57
Öneriler.....	58

Klinisyenlere Öneriler.....	58
Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler.....	59
Akademisyenlere Öneriler .....	59
Kaynakça.....	60
Ekler .....	76
Ek 1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu .....	76
Ek.2: Yaşamda Anlam Ölçeği .....	77
Ek. 3: Varoluşsal Kaygı Ölçeği.....	78
Ek.4: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	78
Ek.5: Katılımcı Bilgilendirme Formu .....	79
Ek.6: Aydınlatılmış Onam Formu .....	80
Ek. 7:Ölçek İzinleri .....	81
Ek.8: Etik Kurul İzni .....	82
Ek.9:İntihal Raporu .....	83
Özgeçmiş.....	84

## Tablolar Listesi

<b>Tablo 1.</b> Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı .....	32
<b>Tablo 2.</b> Yaşamda Anlamlılık, Varoluşsal Kaygılar ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeklerine ve Alt Boyutlarına Ait Normallik Testi Sonuçları .....	36
<b>Tablo 3.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlamlılık Ölçeği, Varoluşsal Kaygı Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeklerinden ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılımı .....	37
<b>Tablo 4.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırması.....	38
<b>Tablo 5.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Eğitime Göre Karşılaştırması.....	39
<b>Tablo 6.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırması...	40
<b>Tablo 7.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırması.....	41
<b>Tablo 8.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Özel Eğitim Desteği Alan Çocuk Yaşına Göre Karşılaştırması.....	42
<b>Tablo 9.</b> Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çocukların Aldığı Tanı Sayısına Göre Karşılaştırması.....	43
<b>Tablo 10.</b> Yaşamda Anlamlılık Ölçeği, Varoluşsal Kaygı Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçekleri ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki .....	45
<b>Tablo 11.</b> Katılımcıların Varoluşsal Kaygı Düzeylerinin Yaşamda Anlamlılık Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek İçin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları.....	48
<b>Tablo 12.</b> Katılımcıların Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Yaşamda Anlamlılık Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek İçin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları.....	48

## Kısaltmalar

<b>ÇBASDÖ:</b>	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
<b>DSM-5:</b>	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5
<b>F:</b>	ANOVA Test İstatistiği Değeri
<b>P:</b>	İstatistiksel Anlamlılık
<b>R:</b>	Korelasyon Katsayısı
<b>S:</b>	Standart Sapma
<b>SPSS:</b>	Statistical Package for the Social Sciences
<b>T:</b>	Bağımsız örneklem t testi test istatistiği değeri
<b>VKÖ:</b>	Varoluşsal Kaygılar Ölçeği
<b>YAÖ:</b>	Yaşamda Anlam Ölçeği
$\bar{x}$ :	Ortalama

## BÖLÜM I

### Giriş

Varoluşçu yaklaşımın “Varoluş özden önce gelir.” varsayımına göre insan önce var olur ardından özünü inşa eder. Bunu da içinde yaşadığı dünyayı seçimleriyle anlamlandırarak yapar (Sartre, 2016). İnsan dinamik bir canlı olması sebebiyle yaşamı boyunca daima seçim yapmaktadır ve yaptığı seçimleriyle kendi yaşamına anlam verir. Kişi anlam bulamasa da bu onu intihara götürürdü (Çelebi, 2017).

Varoluşçu yaklaşım insana birer nesne olarak değil tam tersi özne olarak bakar ve bunu vurgular (Mutlu, 2017). Buna dayanarak Rollo May(2019)’ de varoluşçuluğu “Özne ile nesnenin ayrıştırılamayacağı bakış açısından insanı anlama çabası” olarak tanımlar. İnsan yaşamı boyunca çeşitli hastalıklara, ölüme, zihinsel kısıtlamalara maruz kalır ve maruz kaldıkları ile ne yapacağına kendi iradesiyle karar verir. İnsan ne yaşayacağına karar veremiyor olabilir ancak karşılaştıklarına, başına gelenlere ne anlam atfedebileceğine kendisi karar verir. (Yalom, 2018). Bu doğrultuda varoluşçu yaklaşıma göre davranışı varoluşsal kaygı motive eder. Varoluşsal kaygı insanın dünyada yalnız olduğunu fark etmesinin, önünde seçeneklerin olduğunu ve karar vermek zorunda olduğunu görmesinin, verdiği kararların sonuçlarına tek başına katlanmak zorunda olacağına farkına varmasının oluşturduğu histir. Kısacası kişinin varoluşsal özgürlüğü ile karşılaştığında yaşadığıdır (Deurzen, 2010). Kierkegaard (2018) “varoluşsal kaygı özgürlüğün baş döndürücülüğüdür.” demiştir.

Ruhsal ve fiziksel sağlıklılık olumlu ve işlevsel aile ortamı ile doğrudan ilişkilidir. Birey dünyaya geldiği günden itibaren gelişimi boyunca içinde bulunduğu aile ortamında hayatı deneyimler ve kendi varoluşunu inşa eder. Yaşamın ilk yıllarında ilk iletişimini aile üyeleri ile kuran birey ebeveynlerin iletişim becerilerini, ilişki kurma biçimlerini ve değer yargılarını kendi zeminine katarak büyür ve gelişir. Bu şekilde olumlu ya da olumsuz başa çıkma becerileri edinir. İşlevsel bir aile ortamı dış dünya ile daha sağlıklı ve güçlü ilişkiler kurmanın anahtarıdır (Deniz ve Göller, 2017). Bir çocuk aileye katıldığında aile yapısı ve aile üyeleri üzerinde birçok değişikliğe ve yeniliğe neden olmaktadır (Sarı, 2003). Sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelmesi beklentisi içerisinde olan aileler özel eğitime ihtiyacı olan özel gereksinimli bir çocuk dünyaya geldiğinde ebeveyn rollerinde değişim yaşanmaktadır. Bununla

birlikte anne ve babalar kendi özel hayatlarında, aile yapısında, sosyal çevrelerinde, iş yaşamlarında ve yaşam anlamlarında değişiklikler ile karşı karşıya kalmaktadır (Seltzer, 2011). Bu süreçte kabullenme ve karşılaşılan bu zorlu yaşam olay karşısında ne yapacaklarına, nasıl bir tutum sergileyeceklerine karar vermek çok önemlidir. Bu süreçte ebeveynlerin ihtiyaç duyduğu sosyal desteğe erişebilmeleri oldukça önemlidir. Bunun sebebi insan sosyal bir varlıktır ve olumlu ilişkiler içinde bulunmanın iyileştirici etkisi bulunmaktadır (Aydın,2019). Ancak ihtiyaç duyulan düzeyde sosyal destek alınmadığında anne ve babalar, özel gereksinimli çocuğun bütün maddi ve manevi yükümlülükleri ile tek başına mücadele etmeye çalışırlar. Bu durum ailelerin kaygı seviyesini arttırmak ile beraber yalnızlık ve tükenmişlik ve izolasyon duygularını hissetmelerine sebep olabilir. (Akdoğan, 2016).

### **Problem Durumu**

Varoluş felsefesinin konusu insandır ve bu sebeple insana dair olan her şeyi sorgular, merak eder. Hayat nasıl yaşamaya değer kılınır? Hayatta olmak ne demek? Bu sorulara her bireyin vereceği yanıt farklıdır (Deurzen ve Adams, 2017). Yaşam karmaşıklaştığında, karşılaşılan sorunlarla baş etme becerileri konusunda insana mekanik ve bir nesne gözüyle bakan bilimsel yöntemler kısıtlı kalmaktadır. Varoluşçu bakış açısı ise fenomenolojik ve ontolojik bir yapıya sahip olan insanın biricikliğini ve öznelliğini vurgular (Baker ve Deurzen, 2017). İnsana bir nesne olarak bakmayı reddeden varoluşçu yaklaşım yaşamın saçma ve absürt oluşunun sonucunda ortaya çıkan yabancılaşma, anlamsızlık ve hiçlik adı verilen varoluşsal boşluk meseleleri ile kişi ancak özgürce seçim yapma cesaretini gösterip seçimlerinin sorumluluğunu alarak ve varoluşsal kaygı ile yüzleşerek otantik bir varoluş sergileyerek başa çıkabileceğini öne sürmektedir (Çelik, 2017).

Varoluşçu bakış açısı yaşamın anlamının genel geçer bir olgudan ziyade otantik, kişisel ve öznel bir anlam arayışı sonucunda var edebileceğini savunur (Cooper, 2003). Başımıza gelen olayları hayatımızda nereye koyacağımız, olayların yaşamımızı ne şekilde etkileyeceği bizim tercihimizdir (Deurzen ve Adams, 2017). Özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi ile ailelerin tutumu ve kendilerini nerede konumlandığı kişinin kendilik dünyası, aile yapısı ve çocuğun gelişimi konularında oldukça belirleyicidir. İnsanın kendi anlamını yaratması ve sahiplenmesi anahtar noktadır (Aydın, 2019). Bununla birlikte insanlarla kurulan ilişkiler yaşamı anlamlandırmada kritik bir faktördür. İnsan sosyal bir varlıktır ve

sosyal açıdan destekleyici ilişkiler kurması kıymetlidir. Bu noktada diğeri ile ilişkide olmaya mahkumuz (Heidegger, 2011). Sartre'a (2007) göre "Cehennem ötekidir. " Toplumun attettiği roller ve kalıplar doğrultusunda kişi kendini inşa etmektedir (Sartre, 2011). Bireyin yaşadığı toplumda sahip olduğu birçok rol vardır. Sosyal yaşantısında, iş yaşamında, aile yaşamında farklı rollere sahiptir. Bu noktada bireyler çocuk sahibi olmaları anne veya baba rolünü de beraberinde getirir. Ebeveynler kendilerine ait bireysel yaşantılarını ortak bir şekilde dünyaya gelen çocuklarını da dahil ederek düzenlerler (Özgüven, 2000). Aileye yeni bir üyenin katılımı başlı başına önemli bir sorumluluk getirirken özel eğitim gereksinimi olan çocuğun aileye katılımı aile düzeninde ve aile içindeki bireylerde köklü değişimlere neden olmaktadır. Ebeveynlerin kendilik değerleri ve baş etme becerileri de olumsuz yönde etkilenir (Aktürk, 2012).

Engelli bir çocuğa sahip olan kişilerin kendilerine ait sınırları olabilir (Karakuş ve Kırlioğlu, 2019). Kişi kendi ihtiyaçlarından önce daha çok başkalarının ihtiyacına bakıyor olabilir ve rol katılığı ya da rol esnekliği olabilir. Kişi "Ben bir anneyim bunu yapamam" diyorsa sıklıkla, rol katılığı vardır çünkü bir anne aynı zamanda birinin kızı, birinin eşi veya birilerinin arkadaşıdır (Baker ve Deurzen, 2017). Bu sebeple sosyal yaşamlarının işlevselliği için özel gereksinimli çocuğu olan aile bireylerinin çevrelerinden gördükleri sosyal destek ve rehberlik düzeyi oldukça önemlidir. Bu noktada alınan özel eğitim programı özel gereksinimli çocukla birlikte aileyi de kapsamaktadır (Karakuş ve Kırlioğlu, 2019). ).Özel eğitim ise gelişim açısından risk grubunda yer alan özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya, mevcut yetersizliğin engele dönüşmesinin önüne geçmeye veya çocuğun gelişimsel farklılıklarını azaltmaya çalışan bir alandır. (Öncül, 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in (2010) yapmış olduğu çalışmada 0-6 yaş grubunda yer alan çocukların %25.1'inin dil ve konuşma bozukluğu, %9.6'sının işitme bozukluğu , %7.4'ünün zihinsel yetersizliği olduğu ortaya konmuştur. Bu doğrultuda ülkemizde geliştirilen özel eğitim politikaları, sadece çocuğun gelişimi ve çocuğun toplum içine katılarak, bağımsız bireyler haline gelmeleri doğrultusunda değil aynı zamanda bu zorlu süreçte ailelerin eğitilmesini, maddi ve manevi açıdan desteklenmeleri ile ilgili çalışmaları da içermektedir (McConkey ve ark., 2008; Yıldırım, 2007). Ebeveynlerin engelli bir çocuğa sahip oldukları bilgisini edinmeleri aile yapısında ve aile üyelerinde geleceğe yönelik beklentilerinin ve yaşam anlamlarının değişmesine; bununla birlikte durumla nasıl başa çıkacağını bilememe

hali yüksek kaygı ve strese neden olabilmektedir (Sungur, 2011; Tütüncüoğlu, 2013; Yıldırım, 2007). Ebeveynin çocuğunu kabullenme sürecinde baş etme becerileri geliştirmeleri, profesyonel rehberlik, maddi ve manevi olarak sosyal destek ihtiyacı gereklilik arz etmektedir (Aktürk, 2012).

Ebeveynler çocuklarının tanı konulduğu ilk süreçten itibaren yaşamları zorlu hayat koşullarıyla mücadele etmektedirler (Sarı, 2003). Yaşamı anlamlandırma kişisel bir süreç olması sebebiyle bireylerin yaşamlarında anlam ve amacı nerede bulacaklarını hiçbir zaman bilmek mümkün değildir. Ancak insan zor koşullar altında anlam yaratmayı başarabilmiş ve gelişim göstermiştir (Frankl, 2015). İnsanın kendi yaşamını sorgulaması, tatmin edici ve anlamlı bir yaşam yaşayıp yaşayamadığı üzerine düşünmesine, yaşamın getirdiği sınırlılıklar ile yüzleşmesine ve bu mesleler ile ilgili anksiyete geliştirmesine sebep olmaktadır (Geçtan, 2007). Zorlu yaşam olaylarından biri olarak kabul edilen özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi, özel eğitim desteğine ihtiyaç duyması ve aile açısından zorlukları göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın problem cümlesi, çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamlarındaki anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algıladıkları sosyal desteğin ne düzeydedir sorusunun incelenmesidir.

### **Araştırmanın Amacı**

Bu çalışmanın temel amacı çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık düzeyleri, varoluşsal kaygı düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık düzeyleri, sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin varoluşsal kaygı düzeyleri sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
3. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin algılanan sosyal destek düzeyleri sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
4. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık düzeyleri, varoluşsal kaygı seviyeleri ve algılanan sosyal destek seviyeleri arasında ilişki var mıdır?



5. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin varoluşsal kaygı seviyeleri ve algılanan sosyal destek seviyeleri, yaşamda anlamlılık düzeylerinin yordayıcısı mıdır?

### **Araştırmanın Önemi**

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek alan özel gereksinime sahip çocuklar son yıllarda üzerine araştırılmalar yapılan ve tartışılmakta olan bir konudur. Sadece özel eğitim gereksinimi olan çocuklar değil aynı zamanda ailelerin de sürecin önemli bir parçası olması sebebiyle ailelere yönelik çalışmalar da oldukça önemlidir.

Yaşamda anlam ve amacı yaratmak varoluşsal kaygıyla temas ederek mümkün olduğu öne sürülmektedir (Yalom,2018). Özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip olduklarında anne ve babaların bireysel yaşamlarına dair beklentileri farklılaşabilir, yaşam anlamları ve anlam arayışları da değişikliğe uğrayabilmektedir (Aydın,2019). Anne ve babaların uyum sağlama sürecinde ihtiyaç duyulan düzeyde sosyal destek görmeleri çocuğun gelişimi ve ailelerin kendi yaşamlarının işlevselliği açısından önemli rol oynamaktadır( Zengin,2013).

Literatürde özel gereksinimli çocukların ebeveynlerin algılanan sosyal destek ve yaşamda anlam düzeyleri ile ilgili çalışmalar kısıtlıdır. Bununla birlikte algılanan sosyal destek, varoluşsal kaygı ve yaşamda anlam konuları ile ilgili farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmada çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma zorlu yaşam olayları karşısında insanın kendini nerede konumlandığı, otantik bir yaşamın nasıl mümkün olacağı ile ilgili kendinden sonraki araştırmalara ışık tutabilecektir. Bir çok yetersizlik ve tanı grubu olması sebebiyle bütüncü bir kavram olarak özel eğitim desteği alan çocuklar kavramı tercih edilmiştir. Çocukları özel eğitim desteği alan aileler multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması gereken bir konu olup alandaki araştırmaların artırılması konusunda da tetikleyici rol oynaması açısından bu çalışmada çocukları özel eğitim desteği alan ebeveynler seçilmiştir. Çocukları özel eğitim desteği alan ailelerin yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algılanan

sosyal destek düzeylerinin incelenmesi ile ilgili bir çalışma bulunmaması sebebiyle bu araştırmanın literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

### **Sınırlılıklar**

1. Araştırma, 2022-2023 yılları arasında Gaziantep ilinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek alan bir çocuğu özel gereksinimli 200 anne ve babadan elde edilen veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırmadan toplanan veriler, anket formunda yer alan sosyo-demografik bilgi formu, Yaşamda Anlam Ölçeği(YAÖ), Varoluşsal Kaygı Ölçeği(VKÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği(ÇBASDÖ) ile sınırlandırılmıştır.
3. Katılımcılar, iletişim kurma engeli bulunmayan, Türkçe okuyup yazabilen, 20 yaş ve üzeri evli bireyler ile sınırlıdır.

### **Tanımlar**

#### **Özel Eğitim**

Özel eğitim, uzman eğitimciler tarafından geliştirilmiş, özel gereksinimi olan bireylerin kendilerine uygun gelişim alanlarının birinden destek alması ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla uygulanan bir süreçtir (Özbey, 2009).

#### **Yaşamda Anlam**

Yaşamda anlam bireyin dünyayı ve varoluşunu yaşamını anlamlandırmasını sağlayan kapsayıcı bir yaşam amacına sahip olma seviyesidir (Steger, 2009).

#### **Varoluşsal Kaygı**

İnsanın varoluşunun temeli olan ölüm, anlamsızlık, yalnızlık ve özgürlük meseleleriyle yüzleşmesinden kaynaklanan çatışmalar sonucu ortaya çıkan bilinçli veya bilinçdışı kaygıdır (Yalom, 2018).

#### **Algılanan Sosyal Destek**

Algılanan sosyal destek kişinin diğer kişilerle arasında olumlu ilişkilere sahip olduğunu hissederek güvenilir bağlar ve destek sağlayacağına yönelik olan bilişsel algılamasıdır. (Balcı ,2019 ).

## BÖLÜM II

### Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

#### Özel Eğitim

Özel eğitim gereksinimi olan birey kendi içinde tanı gruplarına göre sınıflandırılmış farklı birçok sebepten ötürü gelişimsel özellikleri ve yeterlilikleri açısından yaşının gerektirdiği düzeyden anlamlı ölçüde farklılıklara sahip çocuklardır(MEB,2012). Bu çocukların ihtiyacı olan özel eğitimi karşılamak ve destek olmak için özel olarak yetiştirilmiş alanında uzman personel ve çocuğun gelişimsel düzeyine uygun sürdürülebilir bireysel eğitim programların ve yöntemlerin uygulandığı bir süreçtir (Özbey, 2009). Ülkemizde özel eğitim kurumları tarafından sunulan bu özel eğitim programları çocukta bulunan yetersizliğin engele dönüşmesini önlemeyi hedeflemekte olup engelli bireyin ise toplum içine katılımını, kendi ihtiyaçlarını giderebilecek, yeterli, dışa bağımlı olmayan üretken bireyler olmasını sağlayacak beceriler elde etmesi konusunda desteklemeyi hedeflemektedir ve bu doğrultuda eğitim verilmektedir (Doğru ve Saltalı, 2019).

Özel eğitim gereksinimi olan birey kapsayıcı bir kavram olması ile birlikte özel eğitim desteği ihtiyacı olan her birey kendi içinde yeterlilikleri, ortak özellikleri ve farklılıkları doğrultusunda derecelerine göre türlere ayrılmıştır. Bu sınıflandırmanın amacı çocuğun ihtiyacı olan uygun eğitim programlarını, ailenin de sürece aktif katılımını sağlayarak çocuğun gelişimini, toplumla etkileşimini ve uyum sürecini de göz önünde bulundurulacak şekilde planlanmasıdır (MEB, 2020). Özel eğitime ihtiyacı olan kişiler gelişimsel farklılıkları doğrultusunda aldıkları tanıya göre uygun eğitim ve tedavi modelleri belirlenebilmesi sınıflandırılmıştır.

#### Zihinsel Yetersizlik

Günümüzde zeka kavramı tanımlanırken yalnızca bilişsel işlevler değil aynı zamanda sosyal ve toplumsal açılardan uyum ölçütleri de göz önüne alınmaktadır (Eripek, 2012). Mental retardasyon, çocuğun gelişim döneminde ortaya çıkan, davranıştaki uyumsal bozuklukların da eşlik ettiği belirlenen ortalamanın altındaki zeka işlevidir (Özbey, 2009). Başka bir tanımlama ise 18 yaşın altındaki gelişimsel dönemde belirtilerin ortaya çıktığı, çocuktaki bilişsel işlevler açısından ortalamanın

iki standart sapma altında fark görülmesine bağlı düşünel, sosyal etkileşim ve uyum yetersizliği bulunan özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan kişiyi ifade etmektedir (MEB,2020).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından hazırlanan DSM-5 tanı ölçütleri kitabında ise nörogelişimsel bozukluklar başlığının altında yer alan mental retardasyon kavramsal olarak anlksal (entelektüel) yeti yitimi adını almıştır. DSM-5 (2013)' e göre anlksal(entelektüel) yetersizlik tanısı olabilmesi için hem klinik hem de standardize testlerle entelektüel fonksiyonda defisit (uslamlama, problem çözme, planlama, soyut düşünce, yargılama, akademik öğrenme, deneyimlerinden öğrenme), uyumsal işlevsellikte bozulma, sosyal sorumluluğu ve bireysel bağımsızlığı engelleyen iletişim, sosyal katılım, ev yaşamı, bağımsız yaşama sorunları sadece bir alanda değil ev, okul gibi birden fazla alanda olmalıdır.

Çeşitli alanlardan elde edilen bu zihinsel yetersizlik tanımlamalarının ortak noktası zihinsel yetersizliğin ölçütü olarak tek taraflı bir bakış açısından ziyade birden fazla alandan yararlanılmaktadır. Bununla birlikte zihinsel yetersizliği olan çocukların kendi içlerinde farklı düzeyleri olması ihtiyaçlarının giderilmesi ve gerekli özel eğitim uygulamalarının uygulanması konusunda da farklılıklara sebep olmaktadır (Eripek, 2012). Bu sebeple hafif zihinsel gelişim bozukluğu, orta derece zihinsel gelişim bozukluğu, ağır zihinsel gelişim bozukluğu ve çok ağır zihinsel gelişim bozukluğu olmak üzere zeka bölümlerine göresınıflandırmalar yapılmıştır (Cavkaytar ve Diken, 2012).

Hafif zihinsel gelişim bozukluğu (zekâ bölümü 50-69), dil ve konuşmada gelişimsel düzeyde bir gerilik vardır ancak gündelik olarak ihtiyaçlarını dile getirebilecek konuşma becerisine sahiptirler ve karmaşık olmayan yemek yeme, temizlik, giyinme gibi gündelik işleri yardım almadan yerine getirebilmektedirler (MEB, 2020). Büyük bir uyum sorunu yaşanmaması ile birlikte uygun özel eğitim desteği ile ilköğretimi tamamlayabilirler. Özel eğitimle ilkokulu bitirebilirler. Zekâ geriliklerinin % 85'ini bu grup oluşturur (Cavkaytar ve Diken, 2012).

Orta derecede zihinsel gelişim bozukluğu (zeka bölümü 35- 49), bu grupta anlama, öz bakımını yerine getirme, dil ve konuşma becerilerinde ve motor yetilerinde gerilik bulunmaktadır. Uygun, düzenli özel eğitim desteği ile ikinci sınıf seviyesinde okuma, yazma ve saymayı öğrenebilmeleri mümkündür. Kolay görevleri

algılayarak basit sosyal faaliyetlere katılabilirler ancak sürekli denetim altında bulunmasına gereksinim duyulabilir (MEB, 2020).

Ağır zihinsel gelişim bozukluğu (zeka bölümü 20-34), belirgin düzeyde motor becerilerde gerilik bulunmaktadır. Dil ve konuşmaları oldukça geç ve bu sebeple de çok az gelişmektedir. Yoğun bir özel eğitimle basit özbakım işlemlerini yerine getirmeyi öğrenebilirler. Genellikle hayatlarının tamamında bir bakım verene bağımlı yaşarlar (Yörüköğlu, 2015).

Çok ağır zihinsel gelişim bozukluğu (Zeka Bölümü 20'nin altında), ileri derecede ağır motor becerilerde gerilik ve sakatlık bulunmaktadır. Bu sebeple de hareketi kısıtlanır. Kendi öz bakımlarını yerine getirecek durumda olmayıp bütün ihtiyaçları bir bakım veren tarafından giderilir (Baykoç, 2012).

### **Bedensel Yetersizlik**

Genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak doğum öncesinde, doğuştan ya da sonradan meydana gelen kas ve sinir sistemindeki bozuklukların fiziksel hareketi kısıtlaması, ortopedik açıdan işlevselliğini yitirmiş bireylerdir (Kaymaz, 2015). Serebral palsi, sinir ve kas hastalıkları bedensel yetersizliğe sebep olan ve sıklıkla karşılaşılan bozukluklardır (MEB,2021). Bu çocuklar toplumsal hayata uyum sağlama, bağımsız harekete edebilme ve kendi ihtiyacını giderebilmede engelin türüne ve derecesine bağlı zorluklarla karşılaşır. Bu nedenlerden dolayı çocuklar düşük benlik algısı geliştirebilmekte olup, eğitim ve sosyal yaşama pasif katılım gösterebilirler. Bedensel yetersizliği ile sağlıklı bireylerden farklılaşan çocuklar, multidisipliner bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Hareket yeteneklerinin iyileştirilmesi konusunun yanı sıra bilişsel ve psikososyal açılardan da desteklenmesi oldukça önemlidir (Bolat, 2018).

### **Dil ve Konuşma Bozukluğu**

Psikolinguistik kurama göre dil doğuştan kodlanmış bir yetenektir. Bilginin işlenmesinde ve dilimizin soyut yapılarını oluşturmada doğuştan gelen bir şemamızın olduğunu savunur (Solso ve ark,2014). Dil ve konuşma bozukluğu yaşına göre dil becerileri beklenenden daha düşük, konuşmanın olağan akıcılığını bozan ve etkin iletişimi kısıtlayan nörogelişimsel bir bozukluktur (2013). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen 2011 tarihli nüfus çalışmasında Türkiye'nin

toplam nüfusunun %6,9'u engelli iken, t %0,7'sini konuşma engeli bulunan kişiler oluşturduğu ortaya konmuştur.

Sözel iletişim dil ve konuşma ile başlar bu sebeple dil ve konuşmadaki bozukluk çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemekle birlikte sosyal yaşamında ve akademik gelişiminde de problemlere sebep olmaktadır(Bishop ve ark., 2017). Dil bozukluğunun diğer bozukluklarla karıştırılmaması oldukça önemli olmakla birlikte beyin hasarı, nörodejeneratif bozukluklar, işitme kaybı, down sendromu, otizm spektrum bozukluğu ve zeka geriliği gibi birçok probleme eşlik edebilir (Harris, 2013). Ancak dil ve konuşma ile ilgili organları işlevsel olan çocukların da dil gelişiminde aksaklıklar görülebilir. Kendi içinde ortaya çıkma nedenlerine ve belirtilerine göre sınıflandırılan bu bozukluklar, dil ve konuşma bozuklukları başlığı altında tanımlanmıştır (MEB, 2021).

Ancak dil ve konuşma bozukluğu olan çocukların ortak özelliklerine baktığımızda genellikle zihinsel işlem ve işitsel bilgiyi işlemede güçlük yaşamaktadırlar. Özellikle karmaşık ve çok heceli kelimelerde, ard arda konuşma sırasında belirgin düzeyde zorlanma görülmektedir. Soyut düşünme becerisi zayıftır aynı zamanda uzun süreli bellekten bilgiyi geri çağırmada zorlanabilirler. Görsel bilgiyi ve fonolojik bilgiyi işleme ve depolama kapasiteleri düşüktür. Basit yönergeleri yerine getirebilirler ancak motor becerileri zayıf olması sebebiyle karmaşık problemleri çözme konusunda güçlük çekerler (Şanverdi, 2021).

### **Yaygın Gelişimsel Bozukluk (Otizm Spektrum Bozukluğu)**

Otizm spektrum bozukluğu tanısı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan insanlarla ilişki kurmada ve konuşmada gecikme, normalin dışında ve tekrarlayıcı davranışlar ile kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur (Baykara, 2015). Gelişimin normalden sapsması ise eksik olması, hızlı gelişmesi veya farklı bir seyir izlemesi anlamına gelmektedir. Genellikle bebeklik döneminin ilk yıllarında belirtilerin ortaya çıkması beklenmektedir. Yaygın gelişimsel bozukluk belirtileri ve düzeyle çocuğun bulunduğu yaşa ve gelişim seviyesine göre farklılık gösterebilir (Öztürk, 2007). DSM-5 (2013)' e göre otizm spektrum bozukluğunun karşılıklı sözel ve sözel olmayan iletişimde ve toplumsal etkileşimde bozulma, kısıtlı ilgi alanı ve tekrarlayıcı davranışlar olmak üzere üç temel çekirdek özelliği bulunmaktadır. Sosyal ilişkilerde konuşma ve dil gelişiminde belirgin düzeyde klinik açıdan devamlı

yetersizlik bulunması gerekmektedir. Aynı zamanda otizmli çocuklarda sınırlı şekildeki tekrarlayıcı davranışlar belirgin düzeyde fark edilmektedir. Sürekli aynı nesne ya da etkinlikte direnç gösterme, dış uyaranlara anormal cevap verme, rutinlere ve belirli nesnelere aşırı bağlılık, diğer çocuklarla ilişkiye girememe, göz göze gelmekten ısrarla kaçınma, sözel ve sözel olmayan iletişimde ileri düzey problemlerin varlığı otizm spektrum bozukluğunda öne çıkan özelliklerdir.

Otizm spektrum bozukluğu tedavisi hayatın her alanında devam etmelidir. Aynı zamanda ailenin sürece aktif katılımı oldukça önemlidir. Tedavideki amaç öncelikli olarak çocuğun sağlıklı ilişkiler kurabilmesini sağlamaktır. Bununla birlikte gelişim ve zeka düzeyine göre geniş bir alanda eğitim planlanmalıdır. Ancak uzun vadede sonuç alınabilecek bir durum olup, programların yetkili kişiler tarafından sürdürülebilir olması kritik öneme sahiptir (Öztürk, 2007).

### **Down Sendromu**

Trizomi 21 adı da verilen down sendromu, J. Langton Down tarafından 1866 yılında tanımlanmış olup literatürde tanımlanan ilk kromozomal hastalıktır (Papoulidis ve ark., 2013). Yaygın görülen kromozomal bir hastalık olan down sendromu ortalama 600-700 çocukta bir görülmektedir ve tedavi edilecek bir hastalık olmasından ziyade genetik bir anomalidir. Normal insan vücudunda 46 kromozom bulunur ancak down sendromlu bireyler hücre bölünmesi sırasında 21.kromozom çiftinde fazladan bir kromozomun ortaya çıkması ile 47 kromozom ile dünyaya gelirler (Pavarino ve ark., 2009). Down sendromu, zihinsel ve fiziksel açılardan farklı derecede yetersizlikleri ve çeşitli sağlık sorunlarını da içerebilmektedir. Bu sebeple bilişsel ve fiziksel retardasyonu içeren down sendromlu çocuklar için erken eğitim ve müdahaleler oldukça önemlidir. Down sendromu ile dünyaya gelen bebeğin erken çocukluk, ilköğretim, ergenlik dönemleri gibi yaşamın ilerleyen dönemlerinde çeşitli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu hususta ailenin eğitilmesi ve erken müdahalelerin temel amacı down sendromlu bireylerin toplumsal yaşama adapte edilerek kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen yetkin bireyler haline gelmeleridir (Atay, 2012).

## Özgül Öğrenme Güçlüğü

Özgül öğrenme güçlüğü, hiçbir zeka sorunu, nörolojik veya gelişimsel bir bozukluk bulunmamasına karşın öğrenememektir (Erden ve Uluç, 2019). Okuma, yazma, aritmetik gibi becerilerde yetersizlik görülmektedir. Zihinsel yetersizlik ile çok karıştırılan özgül öğrenme güçlüğü arasında önemli farklar mevcuttur. Zihinsel yetersizlikte zihinsel işlevlerin bütün yönlerinde yetersizlik bulunurken, özgül öğrenme bozukluğu başlığı altında ise bireylerde özel bir konuda yetersizlik söz konusudur. Bir diğer önemli fark ise zihinsel yetersizlik tamamen ortadan kaldırılamazken özgül öğrenme bozukluklarının bazıları normal gelişimle kendiliğinden düzelebilmekte ve bazıları da uygulanan tedavi sonucunda az ya da çok olumlu ilerleme göstermektedir (Öztürk, 2007). Özgül öğrenme güçlüğü üç ana grup şeklinde incelenmektedir. Bunlar:

- Disleksi, okuduğunu anlama bozukluğu,
- Disgrafi, yazı yazmada bozukluk,
- Diskalkuli, matematik bozukluğudur (İlker ve Melekoğlu, 2017).

Yapısal nedenlere bağlı olan özgül öğrenme güçlüğü çocuğun kendi tercihi değildir. Beynin işleyiş bozukluğundan kaynaklanır. Özgül öğrenme güçlüğü tedavisinde anlaşılma ve kabullenme oldukça kritik öneme sahiptir. Bu bozukluğa sahip çocuklarda genellikle düşük özgüven görülmektedir ve bu sebeple de dahi taraflarını keşfedemezler. Bu noktada ailenin eğitimi ve uygun tutumlar tedavinin önemli bir parçasıdır. Öğrenme bozukluğunun tedavisinde amaç çocuğun zorlandığı öğrenme alanlarının tespit edilmesi ve eğitimsel destek sağlanmasıdır (Öztürk, 2007). Bu doğrultuda alanında uzman öğretmenler tarafından gelişim düzeyine uygun olarak belirlenen özel eğitim desteği programı uygulanmaktadır. Bu programa bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) adı verilmekte ve çocuğun bilişsel, algısal, sosyal motor ve dil becerilerinin geliştirilmesine odaklanılmakla birlikte, çocuğun hayat kalitesinin yükseltilmesine yönelik uygun eğitim, program ve yöntemleri uygulanır. Dikkat eksikliği gibi beraberinde gelen sorunlar ortaya çıktığında farmakoterapi desteğine de başvurulabilmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2012).



### **Ailede Özel Gereksinimli Çocuk**

Evli bireyler evliliklerinin önemli bir unsuru olarak çocuk sahibi olmak, birer anne baba olmak isterler (Varol, 2005). Aile içindeki düzene bir çocuğun katılacağı zaman belirli beklentiler ve bu beklentiler doğrultusunda hazırlıklar yapılmaktadır. Engelli bir bebeğin dünyaya gelmesi aile bireyleri ve aile düzeni içinde karmaşıklığa sebep olmaktadır. Bu durumda ebeveyn rolleri ve aile bireylerinin beklentileri büyük ölçüde değişime uğramaktadır (Yıldırım ve Arslan, 2016). Dünyaya gelen bebek farklı görünmesi ebeveynlerin üzerinde kaygı ve stres yaratmaktadır. Zamanla ihtiyaç duyduğu ilgi ve bakım artmaktadır. Yaşanılan ilk şaşkınlıktan sonra durum yadsınır, kızgınlık hissedilir ve suçlanacak biri aranır. Anne ve babalar kendilerini cezalandırılmış hissedebilir ve olumlu olmayan duygular nedeniyle ağır bir suçluluk duygusu yaşayabilirler. Eşler birbirine karşı suçluluk ve yetersizlik hissedebilir (Toker ve ark., 2019).

Özel eğitim desteği alan gereksinimli çocuk aile içindeki bireylerle olumlu ya da olumsuz sürekli olarak etkileşim içerisinde. Gelişme çağında ise özel eğitim ihtiyacı olan çocuk savunmasız, etkilenmeye açık, öz bakımı konusunda yetersiz ve diğerlerine bağımlı olması sebebiyle etrafındaki olumsuzluklardan beklenilenden daha çok tesiri olmaktadır. Çocuğun ruhsal, duygusal ve bilişsel gelişimi ebeveynlerinin elinde biçimlenmekte ve gelişim seviyesi akranlarından farklı olan çocuğun ailesini en çok endişelendiren unsurlardan biri çocuklarının belirsiz geleceğidir. Bunun sonucunda ailelerin ruhsal yapılanmasını ve kendilik algılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Yıldırım ve Arslan, 2016; Arı ve ark., 2012). Bu doğrultuda ailenin sürece dahil edilmesi ve sağlıklı sonuçlar alabilmek adına aileye rehberlik edilmesi, yaşamlarını anlamlandırmaları ve algıladıkları sosyal destek oldukça çok kritik öneme sahiptir. (Eripek, 2012). Normalden sapma ile karakterize özellikler müdahale edilebilir düzeyde ve az ise, ebeveynlerin güçlü bir ruhsal yapılanması mevcutsa, temel destekler yeterli, gerçekçi beklentilere sahip olunması, maddi olanaklar ve eğitim seviyesi iyi olduğunda kabul ve uyum süreci daha sorunsuz olup aynı zamanda bağlanma problemlerine de daha az rastlanabilmektedir. (Yüksel ve Tanrıverdi, 2019).

## Aşama Modeli

Aşama modeli, yas sürecinin evrelerine dayanarak çocukları özel eğitim desteği ihtiyacı olan ebeveynler için uyarlanan uyum modelidir (Luterman, 1997). Birincil, ikincil ve üçüncül tepkiler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir (Sucuoğlu, 2010). Birincil tepkilerde ilk olarak şok evresi yaşanır. Bu evrede bir tür bilişsel açıdan kilitlenme söz konusudur. Özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi anne ve babaların seçimi olmamakla birlikte bu duruma hiçbir ebeveyn kendini hazırlamamaktadır. Dünyaya gelen bebek ebeveynin imge bebeğine benzememektedir. Yaşanılan ilk şokun ardından yadsıma evresi başlar ve durum inkar edilir, mucize arama, reddetme, bir tür kaçış arayışında olabilirler. İkincil tepkiler ise tanıma- anlamlandırma evresi bulunmaktadır. Bu evrede ise öfke, suçluluk veya karşılıklı eşlerin birbirini suçlaması, keder depresyon, bilişsel açıdan karmaşa, kaygı gibi iki uçlu duygular ortaya çıkmaktadır. Son olarak üçüncül tepkilerde ise uyum ve kabullenme süreci başlamaktadır. Kabullenme evresine ulaşıldığında kişi artık problemi tanıma ve problemle yüzleşmeye başlar. Probleme dair çözüm arayışı içerisinde olurlar ve kendilerine özgü etkili ya da etkili olmayan başa çıkma stratejileri geliştirebilirler. Son olarak yeniden yapılanma evresine ulaşıldığında ebeveyn sürece dahil olur ve duruma uygun müdahalelerde yer alır. Kendilerine dair farkındalıklar geliştirirler hem kendilerinin zayıf ve güçlü yanlarını daha iyi tanırlar hem de çocuklarını ve diğer insanları daha iyi tanımaya başlarlar (Yazıcı ve Durmuşoğlu, 2017).

Evrelerin yaşanma sırası genelde benzerlik gösterse de her ebeveyn için her bir aşamanın ne kadar süreceği öznedir. Bazı ebeveynler belirli evrelerde takılı kalabilirler veya daha yoğun yaşayabilirler. Aynı zamanda bazı evreler tekrar edebilir. (Doğan, 2013). Aşama modeli, her ne kadar özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın ebeveyn için imge bebeğin kaybı olup bir tür yas süreci olarak kabul edilse de fiziksel ölüm ve kayıp sonucunda yaşanan yasin nesnesi artık bulunmamaktadır. Fakat aşama modelinde yasin nesnesi olan özel gereksinimli çocuk aile ile birlikte yaşamakta ve etkileşim halindedir. Fiziksel ölüm ve kaybın sonunda bu evreler tamamlandıktan sonra süreç sonlanabilse de özel gereksinimli bir çocuğun varlığı yaşam boyu mücadele gerektiren bir süreç olup bu aşamalar zaman zaman tekrar edebilir ve kriz durumları yaşanabilir. (Kurtzer ve Luterman, 2003).

### **Normal Gelişim Gösteren Kardeşlerin Yaşadıkları**

Aileye yeni bir kardeşin katılması normal şartlarda da evdeki dinamiklerde değişikliğe sebep olacak ve aileye yeni katılan bebek, çocuk açısından rakip olarak algılanabilmektedir (Öztürk, 2007). Özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan bir çocuğun dünyaya gelmesi sadece anne ve babaları değil aynı zamanda da aile içerisinde bulunan kardeşleri de büyük ölçüde etkilemektedir. Sürekli bakıma muhtaç, annesinin ve babasının ilgisini ve zamanını alan yeni doğan bebeğin, rakip olarak algılanması doğal karşılanmalıdır. Ancak ebeveynler olumlu ve dengeli tutum sergilerse yeni doğan kardeşini kıskanan çocuğun uyum sağlaması kısa süre içinde gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte normal gelişim gösteren kardeşin, yetersizliği olan kardeşi kabul ve uyum sürecinde çocuğun yaşı, bulunduğu gelişim dönemi, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve maddi yeterliliği, özel gereksinimli çocuğun ise tanısının türüne ve derecesi gibi çeşitli unsurlar normal gelişim gösteren çocuğun duygusal ve davranışsal tepkileri üzerinde etkili olabilmektedir (Di Marino ve ark., 2018; Özen, 2017; Şafak, ve ark., 2015; Barr ve Mcleod, 2010). Normal gelişen çocuğun, yetersizliği bulunan kardeşinin kendinden farklı olduğunu kavramasıyla akranlarına göre daha farklı bir süreç yaşadıklarını idrak ederler (Luijckx, 2016). Bu sebeple yaşamları boyunca birçok zorluklarla karşılaşacak olup buldukları gelişim dönemleri farklı açılardan etkilenecektir. (Mandleco ve ark., 2011). Yapılan araştırmalarda normal gelişen kardeşin özel gereksinimli çocuk ile kendini özdeşleştirebildiği ya da taklit edebildiği, öfke, kendine zarar verme ya da sosyal geri çekilme gibi olumsuz davranışlar sergileyebildiğinden bahsetmiştir. (Tlalpachic ve Lucio, 2019). Aynı zamanda gelişim dönemine uygun olmayacak şekilde regresyon yaşayabildikleri vurgulanmış olup, kabullenme ve uzlaşmanın uzun ve zorlu olabileceği ortaya konmuştur. (Gonzales Herrera, ve ark, 2021; Marquis ve ark, 2019; Platt ve ark, 2014; Giall ve Gavidia Payne, 2006). Diğer taraftan ise bu olumsuz tutumlardan farklı olarak normal gelişen çocuğun geliştirdiği baş etme becerileri olumlu yönde özellikler de ortaya koyabileceği belirtilmiştir (Reimers, 2017). Çocuk farklı gelişim dönemlerinde yeni roller üstlenebilir, aldığı sorumluluklar neticesinde öz yeterlilik duyguları gelişebilir, daha esnek, hoşgörülü ve yardımsever olabildikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte iletişim becerilerinin gelişmesine ve bu doğrultuda kişisel gelişimlerinin olumlu yönde ilerlemesine katkı sağladığı da belirtilmektedir (Vatne ve Zahl, 2017).

## **Yaşamda Anlam**

Yaşamın anlamıyla ilgili sorulara yazılı tarih boyunca tatmin edici bir yanıt bulunamamıştır (Deurzen ve Adams, 2017). Ancak psikolojide birçok ekol kendi içinde insanı ve insanın yaşamdaki anlamını anlamaya çalışmıştır. Freudyen temelli psikanalizin temelinde haz ilkesi yatmaktadır, Adleryen psikoloji güç isteği'ni mükemmel olana ulaşma ihtiyacını vurgulamaktadır. Erik Erikson ise insanın doyum sağlayan anlam duygusu geliştirmesi için öncelikle kendilik değeri ve bireysel kimlik inşa etme sorununu çözmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Varoluşçuluk otantik bir yaşamı anlatır. Frankl'ın logoterapi yaklaşımında ise insanın içindeki birincil motivasyonel gücün anlam isteği olduğundan bahseder (Yalom, 2018). İnsanın anlamı arzuladığı ve yokluğunun rahatsızlık hissi verdiği açıktır. İnsan yaşamında bir amaç bulur ve yaşamaya değer bir hayat için o amaca tutunur (Frankl, 2019). Gestalt psikolojisine baktığımızda da araştırmalar psikolojik, bilişsel ve davranışsal veriler kadar moleküler uyaranları da bir kalıba soktuğumuzu göstermektedir. Nitekim kişi gördüğü dağınık noktaları biçimsel bir zemine yerleştirerek düzenler, bir halkanın bir kısmı eksik ise insan yine de onu tam bir halka olarak algılar, karşılaştığı yabancı durumları açıklayabileceği alışılmış bir çerçeveye oturarak anlamlandırmaya çabalar. (Sayar ve Dinç, 2008). İnsan günlük yaşantısında uyaranları ve olayları nasıl ele alıyor ve işliyorsa, varoluş durumuna da aynı şekilde yaklaşmaktadır. Bir kalıba girmeyen ve kontrolünün dışında gerçekleşen olaylarla karşı karşıya kaldığında kaygı hissedilir ve bir şablon, açıklama ve varoluş anlamı arayışı içerisinde olunmaktadır. Anlamsız, amaçsız, değersiz veya idealsiz yaşamak çok fazla strese neden olur. Bu faktörler şiddetli bir boyuta ulaştığında kişiyi intihar düşüncelerine götürebilir. Bu doğrultuda insanın kesinliğe, bütün çabalarını yönelteceği güçlü ideallere ve hayatını yönlendireceği kılavuzlara ihtiyacı vardır (Yalom, 2018).

## **Logoterapi Yaklaşımı**

Nazi toplama kamplarında dört yıl tutuklu kalmış ve bu dönemin bir kısmında köle işçisi olan Viktor Frankl, soykırımda karısını ve ebeveynlerini kaybetmiştir. 1945 yılında kurtarıldıktan sonra toplama kampı deneyimlerinin felsefesini ve psikolojiye yepyeni bir yaklaşım kattığı bir kitap yazmıştır. Viktor Frankl dehşet verici olaylara katlanmasına rağmen, bir insanın kendi hayatı için bir anlam ya da hayatta kalmak için bir neden seçme özgürlüğüne hala sahip olduğunu ve anlam

bulmanın insanın en temel dürtüsüne cevap verdiğini savunmuştur (Çelik, 2017). Frankl (2019)'e göre insan yaşamda anlamı keşfetmelidir. Bununla beraber Frankl, anlam ihtiyacının bütün diğer dürtülere baskın geldiğini kabul etmiştir. Bir insanın elinden sağlığı, güvenliği, itibarı, kurtarılma umudu kısaca her şeyi alındığı zaman, anlam arzusunu tatmin etme yeteneğine hala sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bir mahkumun en aşırı haliyle deneyimlediği gibi, insan yaşamı üzerindeki bütün kontrolü yitirdiğini düşündüğünde bile yine de yaşama yönelik tutumunu kontrol edebilir ve yalnızca varoluşuyla anlam bulabilir. Frankl, bunun hiç kimsenin bireyden çalamayacağı tek özgürlük olduğunu ifade eder. Bu özgürlük kişinin yaşamındaki amacını kabul etmesi ve reddetmesi hususunda da özgür olduğu anlamına gelir (Yalom, 2018). Frankl (2019), her insanın yaşamında başka birinin onun yerine gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir anlamı olduğunu ifade etmiş ve bu anlamları üç genel kategoriye ayırmıştır. Bunlar:

1. Yaratıcılık: İnsanın başarıya ulaştığı veya yarattığı şeyler üzerinden insan yaşamına verdikleri
2. Deneyimsel: İnsanın karşılıklı etkileşim ve tecrübe bağlamından dünyadan aldıkları
3. Tutumsal: İnsanın acıya ve kedere, değiştiremeyeceği ya da geri alamayacağı kaderine karşı aldığı tutumdur.

Frankl, yaratıcılığı geleneksel şekilde açıklamıştır. İnsanın bilimsel, sanatsal veya yaratıcı bir çalışma var etmek için yalnız başına gayret içerisinde olmasından bahsetmiştir. Geniş bir yaşam faaliyeti yaratıcı bir tutum ile insanı anlamla doldurabilir. Deneyimden elde edilen anlam ise yoğun bir deneyime bağlanmak onunla ilişkili olmak anlam oluşturur. Özellikle de insanın sevgiden elde ettiklerinden bahseder. Tutumsal kategorisinde ise Frankl, acı çekmekten kaçma umudunun olmadığı zamanlarda bile, insanın başkalarına, Tanrı'ya ve kendisine birinin onurlu bir şekilde acı çekip ölebileceğini göstermesinde dahi bir anlam var olduğunu iddia etmiştir (Yalom, 2018).

### **Varoluşçu Yaklaşım**

Varoluşçu bakış açısının temel konularından biri, “var oluşumun anlamı nedir, hayatta olmak ne demek?” sorularına cevap aramaktır. Birçok varoluşçu düşünür bu soruya yanıt aramıştır (Yalom, 2018). Bu düşünürlerin ortaya attığı görüşlerin ortak

teması insanın hayatını anlamlandırmasının kendi sorumluluğu olduğudur. Çünkü insan özgür bir varlıktır ve mütemadiyen seçim yapar. İnsan önce var olur ve ardından seçimleriyle kendi özünü inşa eder. Sartre, dolu dolu ve tatmin edici bir yaşamın ise ancak otantik bir tutumla mümkün olabileceğini iddia etmiştir (Sartre,2016). Otantiklik, kişinin hayatının yazarı olması demektir. Kendi değer sistemini oluşturması ve seçimlerine sahip çıkması anlamına gelmektedir. Varoluşçu bakış açısına göre insanın yaşamını olurlarına bırakmak yerine, yaşamın anlamını bilinçli şekilde seçip benimsemenin onu zenginleştirdiğini ileri sürmektedir (Deurzen ve Adams, 2017).

Bu hususta Camus(2010), insan olarak herkesin bir gün öleceği bilgisine sahip olsa da bugününü anlamlandırmakla yükümlü olduğunu savunmuştur ve insanı bulunduğu bu durum için de absürtlük kavramını kullanmıştır. Çünkü ölüm öngörüsü anlamsızlık doğarsa da herkes kendisi için geçerli ve işlevsel olan anlamı yaratmakla sorumludur (Gündoğdu, 2007). Sisifos Söyleni’inde bir kayayı durmaksızın dağın tepesine taşımaya mahkum edilen Sisifos’tan bahsedilmektedir. Sisifos intihar da edebilirdi ancak kaderine karşı koymamıştır ve kaderini sevmiştir. İnsan olarak başımıza gelenlere müdahale edemeyiz ancak onlara nasıl bir anlam yükleyeceğimiz, nasıl karşılaşacağımız bizim elimizdedir. Sisifos da kaderiyle savaşmış aynı zamanda da onu sevmiş ve kabullenmiştir (Koç, 2016). Camus(2010), insanın umutsuzluğa kapıldığı zamanları benimseyerek, anlamsızlık ile yüzleşerek yeni bir anlam oluşturabileceğini söylemiştir.

Heidegger (2018) ise, insanın öleceğini biliyor olmasının aslında hayatı anlamlı kılan bir durum olduğundan söz etmiştir. İnsanı bir noktada koruduğunu ve varoluş şeklimizi, varoluşumuzu nasıl inşa edeceğimiz hususunda bizi düşünmeye sevk eden bir farkındalık olduğunu söyleyebiliriz. Kısacası sonluluk bilinci bizim hayatımızı nasıl yaşamamız gerektiğine dair bize itici güç verir (Kocaman, 2017). Ölümsüzlük beraberinde anlamsızlığı da getirirdi. Heidegger dünyada iki esas varoluş biçimi olduğunu ifade etmiştir. İlki var olmayı unutmama durumudur ve kişi bu durumu yaşıyorsa sadece fiziksel dünyada kendini kandırmaktadır. İkinci biçim ise var olmayı düşünme durumudur ve bu durum ise, çoğunlukla “ontolojik yaşam tarzı” olarak söz edilmektedir. Bu tarzda, insan, var olma durumunu düşünür ama sadece var olmanın hassasiyetini değil, bireyin kendi varoluşunun getirdiği meselelere dair sorumluluğunu da düşünür. İnsan, sadece söz konusu ontolojik tarzda kendini

yaratmakla ilgili farkındalık ve sorgulama halinde olması sebebiyle değiştirme gücünü de sadece ontolojik yaşam tarzında kavrayabilir. (Yalom, 2018).

Bütün düşünürlerin ortak teması olarak varoluşu yaklaşım hayatı anlamlandırarak, hayatın sınırları ve sahip olunan ihtimaller içerisinde, bireyin yaşamının iplerini kendi eline almış dolulu bir hayat yaşaması ile ilgilenir ve yaşam içerisinde kaçınılması mümkün olmayan zorluklarla karşılaştığında kişilerin yzleşebilme becerilerini incelemektedir (Deurzen ve Adams, 2017). Son olarak varoluşu bakış açısı insanın daimi özlemleri ve umutsuzlukları, inişleri ve ıkışları, bağlanmaları ve kayıpları olmasaydı, hiçbir insani anlam da olmayacağını söylemektedir (Geçtan, 2007).

### **Özel eğitim ve Yaşamda Anlam**

Kişinin bir aile düzeni oluşturmaya kendini adanması veya bakımından sorumlu olduğu kişilerle ilgilenmesi, belirgin bir tavır geliştirmek ve sevgiyi anlamada etkilidir. Anne veya baba olmak hayatı bir başka açıdan da görmeyi mümkün kılar (Aydın, 2019). Bu durum insanların anne veya baba olmanın hem ne kadar tatminkar hem de ne kadar zor olabileceğini anlamasına yardımcı olur. Bireyler ebeveyn olduklarında hayatı algılama ve onunla baş etme yollarını yeni bir perspektife açılarak çok önemli deneyimleri yaşamış olacaktır. İnsan olmanın zorluklarıyla ve hayatın tahmin edilemezliğiyle yüzleşmenin kişinin yaşamının anlamını idrak etmesi konusunda olgunlaştırıcı ve olumlu etkisi bulunmaktadır (Deurzen ve Adams, 2007). Yetersizliği olan bir çocuğa sahip olmanın aile yeleri tarafından kabullenme ve duruma uyum sağlamaları zorlu bir süreç olmakla birlikte özel gereksinimli çocuğun normal gelişim gösteren bir çocuğa göre rutin bakımı da daha zor olmaktadır (Aktürk, 2012). Tüm bu zorlanmaların yanında ebeveyn olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getirmek ve yaşamında sahip olduğu diğer rollerin gerektirdiklerini de yerine getirmek de g olabilmektedir. Bu doğrultuda bireyler yeni ve daha işlevsel baş etme becerileri geliştirebilirler (Toker ve ark., 2019). Bu süreçte hayata ve buldukları zorlu sürece yeni bir bakış açısıyla yaklaşabilirler. Edinilen baş etme becerileri ve farklı bakış açıları kabul sürecinde ebeveynlerin yaşam amaçları, hayattan beklentileri değişikliğe uğrayabilmektedir. Çünkü ailede özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan bir çocuğun varlığı diğer aile üyelerinin yaşamda anlam arama ve bulmaları ile anlamın varlığına dair bakış açılarını



etkileyebilmektedir (Aydın, 2019). Ebeveynlerde oluşabilecek anlamsızlık; boşluk duygusunu, ne yapmak istediğini bilememe hali şeklinde ortaya çıkar bu durum zamanla depresyon, suçluluk, saplantı gibi klinik bir şekle bürünebilmektedir (Yalom, 2018). Bu doğrultuda aile üyelerinin eğitim düzeyi, çocuğun tanısının türü ve ihtiyaç duyduğu desteği görmesi gibi faktörler etkili olabilmektedir (Şanlı, 2012). Yaşam çeşitli zorluklar barındırır ve bu zorluklar karşısında baş edebilme becerisi edinen, psikolojik sağlamlık gösteren bireylerin yaşamda anlam bulmanın ve başına geleni olduğu gibi kabul edip mücadele ederek ellerinden geleni yaptıkları ileri sürülmektedir (Coutu, 2002).

### **Varoluşsal Kaygı**

Varoluşsal kaygı tanımlanması güç bir kavram olması ile birlikte her insanın deneyimlediği bir histir. Kaygı, kelime olarak “Angst-anxiety” den gelir, angst ise angere kelimesinden gelir. Angere, daralarak boğulmak anlamına gelmektedir. (Deurzen ve Adams, 2017). Varoluşsal kaygı yaşam içerisinde insanın her seçimi ile kendini bir şekilde var ettiğini ve böylece daralarak boğulması olarak ifade edilmektedir. Çünkü her seçim diğer ihtimallerin kaybı demektir. İhtimallerin sonsuzluğu, seçim özgürlüğünün olması ve bu noktada geleceğe dönük olarak neyi seçeceğini bilememe hali insanda kaygıya sebep olmaktadır ve bu oldukça doğaldır (İçöz, 2019). Ancak kaygının, korkudan ayırt edilmesi önemlidir. Kaygı genel bir rahat olmama, tekinsizlik hissi iken korkunun somut bir nesnesi vardır. Kaygı genellikle kişinin dünyada yalnız olduğunu ve sonsuz zorluk, kafa karışıklığı ve mücadele karşısında kendi sorumluluğunu alması gerektiğini fark etmesi ile ortaya çıkar. Kısacası kaygı kişinin varoluşsal özgürlüğü ile karşılaştığında yaşadığıdır (Tillich, 2014). May (2018)’e göre varoluşçu yaklaşımın amacı kişiyi kaygıdan kurtarmak değildir. Varoluşsal kaygı baskılandığında kendini gündelik, nevrotik kaygı olarak gösterir. Kaygı varoluşun tüm alanlarına nüfuz etmiştir. Kaçınmak otantik olmayan bir yaşam demektir. Otantik olmayan bir yaşam ise bireyin yaptığı şeyleri genellikle başkalarını memnun etmek için ya da başkalarının kendisinden beklentilerine göre yapmaktır. Stres, ajitasyon, fobiler, depresyon, uykusuzluk veya bağımlılık gibi tepkilerin temelinde varoluşsal kaygılar yatmaktadır (Yalom, 2011). Ancak kaçınmak veya inkar etmek yerine kaygıyla tam anlamıyla temas etmek hayatı bilinçli ve farkında yaşamayı sağlar. Aynı zamanda anlamlı, tatminkar bir yaşamın da anahtardır (Geçtan, 2016).



## **Varoluşçu Felsefe ve Varoluşçu Psikoloji**

Varoluşçu felsefenin kökenleri, 19. yüzyıla dayanmasına rağmen etkili bir akım durumuna gelmesi II. Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşmiştir (Yıkılmaz, 2016). Varoluşçuluğun kurucusu olarak kabul edilen Kierkegaard dönemin insanı nesne olarak tanımlamasına karşı çıkmış olup Hegel ve Kant'ın "kitle toplumu" yaklaşımını eleştirmiştir (Mutlu, 2017). Öz ve varoluş ilişkisinden bahsederek varoluşçuluğun temelini atan Kierkegaard insanı nesneden ziyade bir bütün olarak özne olarak ele almıştır. İnsanın kendi özünü seçimleriyle inşa etmesini ve buna bağlı olarak gelişen özgürlük ve sorumluluk, ölüm, yalnızlık, varoluşsal kaygı gibi varoluşsal sorunları ortaya atarak hem varoluşsal felsefenin hem de psikanalize ortaya çıkan varoluşçu psikolojinin temelini atmıştır. Böylece günümüzde insanların problemleri de bu meseleler üzerinden ele alınmaktadır. (Çelik, 2017). Bu noktada varoluşçu yaklaşımın bir takım temel varsayımları bulunmaktadır. İlki Sartre(2016)'ın ortaya attığı "varoluş özden önce gelir" varsayımdır. Buna göre aslında kimlik, değerler, kişilik gibi kişinin özünü oluşturduğu düşündüğü bütün unsurların varoluştan sonra geldiğini öne sürmektedir. Diğer bir varsayım ise özgürlük, seçimler ve sorumluluk meseleleridir. İnsan olmanın getirdiği sınırlılıklar çerçevesinde insan özgürdür ve insanın seçim yapmadığı tek bir an bulunmamaktadır. Bu noktada insanın yaptığı seçimlerin sorumluluğunu alma ve sahip çıkma yükümlülüğü bulunmaktadır (Gül, 2014).

Varoluşçu yaklaşımların varsayımları doğrultusunda varoluşçu psikolojinin odak noktası kişilik, hastalık veya iyileşmeden ziyade farkındalıktır. İnsanın buldukları yeri veya durumu tanımlayıp benimsemeleri veya özgürlüklerini, ihtimallerini keşfetmeleri doğrultusunda incelemeler yapmaktadır (Geçtan, 2016). Bu sebeple insanları tiplere ayıran veya onları etiket yapıştırmaya çalışan varoluşçu bir kişilik kuramı bulunmamaktadır. Ancak evrensel olarak bütün insanların farklı şekillerde karşı karşıya kaldığı varoluşun dört boyutunun betimlenmesi vardır. Fiziksel boyut (umwelt), sosyal boyut (mitwelt), kişisel boyut (eigenwelt) ve tinsel boyut (uberwelt) olmak üzere bu boyutlar insan varoluşunun parametreleridir (Deurzen ve Adams, 2017). Fiziksel boyut, kişinin fiziksel ihtiyaçların yanı sıra, doğal çevresi, bedeni ve maddi varlıkları ile olan ilişkisidir. Sosyal boyut, kişinin başkaları ile beraber yaşadığı dünyasıdır. Kişilerarası ilişkiler, toplumsal ve kültürel yapılar bu boyutta yer almaktadır. Kişisel boyut ise, kişinin kişisel deneyimleri ve

kendisi ile olan ilişkisini ifade eder. Kendilik hissi ve deneyimi, kişisel özellikleri, karakter yapısı kişisel boyuta dairdir. Son olarak tinsel boyut ise kişinin değer yargılarını, dini inançları, rol model ve ideallerini, yaşam anlamını kapsamaktadır (Sakızcıoğlu ve Acar, 2016).

İnsan varoluşun getirdiklerini aktif olarak sürekli düşünmese de günlük hayatta bunları daimi olarak hatırlatmakta olan unsurlar bulunmaktadır (Çelik, 2017). Hastalık veya fiziksel yetersizlikler kişiye zayıflığı ve ölümlülüğü; bir ilişkinin kaybı ise kendi yalnızlığını ve başkalarına olan ihtiyacını; olayların kişinin planladığı şekilde gitmemesi özgürlüğünü ve şansı hatırlatmaktadır. Bununla beraber bireyin varoluşuyla ilgili inançlarının birer olgu olmadıklarını, sadece inançtan ibaret olduklarını idrak etmesi kişiye anlamsızlığı ve belirsizliği hatırlatmaktadır (İçöz, 2019). Bu noktada varoluşçu düşünürler ölüm, özgürlük (hür irade), varoluşsal yalıtım (yalnızlık) ve anlamsızlık olmak üzere dört temel varoluşsal mesele üzerinde durmuşlardır. Bu meseleler varoluşsal kaygı şeklinde yaşamımızın arka planını oluşturmaktadır (Yalom, 2018).

### **Ölüm Kaygısı**

Varoluşçu yaklaşımın kritik meselelerinden biri olan ölüm kavramı “var olmamak” ve “hiçlik” kavramları ile de ifade edilebilmektedir. Bununla bağlantılı olan anksiyete ve bunaltı, var oluşun önemli bir parçasıdır. Dünyada var olmanın ne anlama geldiğini idrak edebilmenin ve yok olmanın her an mümkün olabileceğinin bilincinde olmanın anksiyete ve bunaltının sebebi olarak belirtilmektedir (Geçtan, 2016). Birçok filozof ölüm anksiyetesini çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir. Karl Jaspers, varoluşun kırılmanlığı demiştir. Kierkegaard, olmama korkusu, Heidegger, başka bir olasılığın imkansızlığından, Tillich ise ontolojik diğer bir deyişle varoluşsal anksiyeteden söz etmiştir. Bu ifadeler temelde aynı şeyi anlatsalar da bazı farklar da içermektedir. Çünkü bireyler ölüm anksiyetesini çok farklı şekillerde hissedebilmektedirler. Ancak ölüm kaygısı her zaman ve her yerde bulunur, öyle ki insan hayat enerjisinin büyük bir bölümünü ölümün inkarına harcamaktadır (Yalom, 2018). Varoluşçu açıdan insanın yaşadığı içsel gerginliklerden en belirginini kaçınılmaz ölümün farkındalığı ile yaşamaya devam etme isteğidir. Ölümün insanın içsel deneyiminde önemli bir yeri vardır. Bir düzeyde, sürekli bilincindedir (Öcal, 2010). Burada bahsedilmekte olan sadece fiziki ölüm değildir, iki sevgilinin

ayrılması bir ilişkinin ölümü anlamına gelir ya da bir kişinin çalıştığı işten ayrılması yine bize her şeyin sonlu olduğunu hatırlatır. Yaşamın küçük büyük her noktasında her şeyin geçici olduğu ve bunu dikkate alarak yaşanması gerektiği vurgulanır. İnsan, bununla baş etmek için birtakım savunmalar geliştirir. İşlevsel olmayan davranışlar ve psikopatolojik rahatsızlıkların semptomları bu savunmaların ortaya çıkış biçimidir (Yalom, 2018). Heidegger, ölümün inkarının insanın temel yapısının inkarı olduğunu söylemiştir ve bu inkarın insanın hayata karşı duyarlılığını körleştirmekte olduğunu ileri sürmüştür. Ancak ölüm fikri ile yüzleşmek insanların hayat görüşünde olumlu köklü değişikliklere sebep olmaktadır (Heidegger, 2018).

### **Anlamsızlık Kaygısı**

Varoluşçu açıdan insanın yaşadığı içsel gerginliklerden bir diğeri anlam üretme ihtiyacı ile anlamsızlıktır. Anlamsızlığın veya anlam yaratımının deneyimlenmesi varoluşsal kaygının deneyimlenmesi ile yakından ilişkilidir. (Yıkılmaz, 2016). Anlam ihtiyacı ile anlamsızlık arasında yaşanan içsel gerginlik varoluşsal kaygıyı ortaya çıkarmaktadır (Frankl, 2019). Bu anlam krizi ilk defa kendileri hakkında düşünme ihtiyacını reddetmektense, hayat hakkında kaygılı hissetmenin ve hayatı sorgulamanın daha tercih edilir olduğunu düşünen Kierkegaard tarafından ortaya konulmuştur (Solomon, 2020). Kierkegaard (2019), insanların dünyaya geldiklerinde hiçbir şeyin anlamını fark etmeden yaşamlarını sürdürmekte olduklarını, daha sonra duyularını ve hislerini takip ederek ve dünya ile daha çok ilişkilenerken bir hassasiyet geliştirdiklerini öne sürmüştür. Bundan sonra kendi etraflarındaki dünya hakkında bilinçlenirler. Düşünme ve fark etme yetilerini kullandıkça, karşılaştıkça, kendi hakkında ve etraflarındaki şeyler hakkında yargılara vardıkça öz farkındalık oluşturmaktadırlar (Solomon, 2020). Bu noktada anlamın varlığının bir diğer önemi ise kaygıyı yatıştırıcı özelliğinin bulunmasıdır. Dünya ve hayatla yüzleşmenin sebep olduğu kaygıyı sakinleştirmek için ortaya çıkar (Yalom, 2018). Hayatın anlamının tasarlanması bir faydası da tasarlanan model değerler hiyerarşisi oluşturmaya yaramasıdır. Aynı zamanda insanın hem neden yaşadığı hem de nasıl yaşayacağı konusunda da belirleyicidir (Deurzen ve Baker, 2017).

### **Yalıtılmışlık Kaygısı**

Varoluşçu açıdan insanın yaşadığı içsel gerginliklerden bir diğeri kaçınılmaz yalnızlığın farkındalığı ile diğeri ile bütünleşmek, diğeri tarafından korunmak isteğidir (May, 2012). Kişilerarası yalıtım, kişinin kendisi ile yalıtımı ve varoluşsal yalıtım olmak üzere üç tip yalıtımdan bahseder. Kişilerarası yalıtım, kişinin diğer insanlarla arasındaki mesafedir. Zayıf sosyal beceriler, sosyal etkileşimi önleyen olan kişilik biçimi, kültürel faktörler kişilerarası ilişkide önemli rol oynamaktadır. Kişinin kendisi ile ilişkisindeki yalıtım ise kişinin kendisi ile arasındaki uçurumdur. Birey duygu ve düşüncelerini engellediğinde, toplumun dayattığı gereklilikleri kendi isteği gibi kabul ettiğinde, kendi potansiyelinin farkında olmayıp muhakeme gücüne güvenmediğinde bu yalıtım türü ortaya çıkar (Yalom, 2018). Varoluşsal yalıtım ise varoluşla ilgili önlenemez bir yalnızlıktır. İnsan, diğerine ne kadar yakın olursa olsun yine de doldurulamayacak bir boşluk kalır. Çünkü en temelde insan yalnız doğar ve yalnız ölür bu doğrultuda deneyim öznedir ve bir başkası tarafından tam anlamıyla anlaşılabilir. İnsan diğerleri ile birlikteliğini kendisi oluşturur ve bilincinin tamamını hiçbir zaman diğeri ile paylaşamaz (Bruggen ve ark., 2014). Varoluşçu yalnızlık kaygısı ve buna ilişkin geliştirilen savunmalar kişilerarası psikopatolojinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu noktada varoluşçu yalnızlıktan korunmak amacı ile kullanılan savunmalar arasında birisinin diğerini kullanması, nesneleştirilmesi gelmektedir. Ben ve sen ilişkisi yerine, ben ve benim uzantım ilişkisi geliştirilmesi söz konusudur (Göka, 2020). Hiçbir ilişkinin varoluşsal yalnızlığı gideremeyeceği ancak yalnızlığın paylaşılarak hafifletilebileceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda kişi kendi varoluşsal yalnızlığı ile temas ettiğinde hem kendisi hem diğerleri ile ilişkisinin niteliği değişecek, daha olgun olacağı öne sürülmektedir (Yıkılmaz, 2016).

### **Özgürlük Kaygısı**

Varoluşçu yaklaşım hür irade kavramını insan işleyişi ve gelişiminin merkezine koymaktadır. İnsan olmak hür irade sergilemek, seçimler yapmak demektir ve insan var oluşu ve hür iradesi birbirinden ayrı düşünülemez iki kavramdır (May, 2013). Sartre (2016), insanın hür iradeye mahkum olduğunu savunmuştur. Heidegger (2018)'a göre de insan herhangi bir zemin olmaksızın kendi dünyasını yaratmaktadır. Paul Tillich (2019) ise özgürlük kavramını insanın kendini saptaması olarak ifade etmiştir. Birçok varoluşçu düşünür özgürlük kavramını açıklamaya çalışmıştır ve ortak tema ise hür irade sergilemenin kaygı uyandırdığıdır.

Sosyal, toplumsal değerler ve otantik seçimler arasındaki gerginliğin deneyimlenmesi sonucu kaygı ortaya çıkar. Kişi sosyal değerlere boyun eğip kendi otantikliğinden ödün verdiğinde kendine yabancılaşır, hissizleşir ve umutsuzluk yaşar (Geçtan, 2016). Bu noktada özgürlük kavramı beraberinde sorumluluk kavramını da getirir. Herkes kendi yaşamının mimarıdır ve herkes kendi varoluş modelini tasarlar ve seçimler yapmaktadır. İnsanın kendisini ve dünyasını oluşturma özgürlüğüne sahip olması ve sorumluluğunun farkında olması oldukça ürkütücü bir kavrayıştır (Yalom, 2011). Seçim yapabilme özgürlüğü insanı determinizmden kurtarır ve seçimleri üzerinden sorumluluklarını benimseme imkanı tanır. Sorumluluk bireyin özünü, duygularını, yaşamdaki yerini, kaderini ve aynı zamanda kederini de yarattığının bilincinde olmaktır. Böyle bir sorumluluğun inkarı, eylemlerinin sonuçları ile ilgili başkalarını suçlamaya ve hayata dair her şeyin dışında kalmaya yol açabilir (Deurzen ve Adams, 2017).

### **Sosyal Destek**

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır ve yaşamın ilk yıllarından itibaren çevresinin desteğine ve onayına ihtiyaç duymaktadır (Ateş, 2012). İnsan en mutlu anında olduğu kadar zorlandığı anlarda da ailesinin, eşinin, arkadaşlarının kısacası kişi için anlamlı olan insanların desteğine gereksinim duymaktadır (Oktan, 2005). Sosyal destek teriminin temeli, Alan Kuramı ile ortaya atılmıştır. Buna göre insan davranışı çevresel faktörlere dayanır ve burada değişir. Kişinin sosyal destek ihtiyacı çevresinde yer alır ve olumsuz davranışların ortadan kaldırılması ve yeni davranış edinilmesi bu çevrede yapılacak değişikliklerle mümkündür (Yıldırım, 2005). Yeterli düzeyde ve olumlu yönde sosyal destek bireyin yaşamında kritik öneme sahip olup fiziksel ve psikolojik sağlamlılığın da temelidir (Ateş, 2012).

Sosyal destek kişinin yaşamında yapısal destek ve işlevsel destek olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Yapısal destek, kişinin destek aldığı bireyler ve sayısı, bu bireylerin kişinin hayatındaki yeri ve yakınlık derecesinin önemini içermektedir. Sosyal destek, bireyin yaşantısında yapısal ve işlevsel destek olarak iki kategoride düşünülmektedir (Balcı ve Kaya, 2021). Yapısal destek ise kişinin destek aldığı kişiler, kaç kişiden destek aldığı ve yakınlık derecesi kritiktir. İşlevsel ya da fonksiyonel destek ise sosyal desteğin birey üzerinde etkili olup olmadığı ve kişiye ne ifade ettiği üzerinde durulmaktadır (Yıldırım, 2005).

İhtiyaç duyulan sosyal destek kişinin yaşamı boyunca ve karşılaştığı zorlu yaşam olaylarına bağlı olarak değişim gösterebilir. Bu noktada sosyal desteğin birey için en önemli görevi kaygı ve stres yaratabilecek bu zorlu yaşam olayları karşısında tampon görevini üstlenmesidir. Aidiyet, sevgi, maddi ve duygusal gereksinimlerin çevreden alınan sosyal destek vasıtasıyla giderilmesi ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Terzi, 2008).

### **Algılanan Sosyal Destek**

Algılanan sosyal destek ile verilen sosyal destek arasında belirgin bir ayrım bulunmakta olup algılanan sosyal destek kavramı da bu doğrultuda tanımlanmaktadır (Aslan, 2019). Algılanan sosyal destek kişinin kendini güvende hissettiği diğeri ile sağlam bağlar kurabildiği, değer verildiği ve sevildiğine dair bilişsel algılamasıdır (Balcı, 2019). Aynı zamanda ihtiyaç duyduğu desteğin ulaşılabilir olduğuna yönelik inanca sahip olması şeklinde tanımlanmıştır (Karadağ, 2007). İhtiyaç duyulan sosyal destek kişiden kişiye değişebilmekte olup, kişilere sağlanan sosyal desteğin onun üzerinde ne derece etkili olup olmadığı, yaşam boyu ve yaşanan olaylara göre de değişiklik gösterebilmektedir (Abay, 2020). Bireyin çevresi tarafından verilen sosyal desteği olumlu olarak algılanması ve işlevsel olması için öncelikle kişi sosyal desteğe ihtiyacının olduğunu algılamış olması gerekmektedir. Daha sonra ise birey sosyal destek için başvurabileceği insanların olduğunu algılamalıdır. Son olarak ise birey ihtiyaç duyduğu sosyal desteği nasıl kullanacağını bilmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2005). Bu bilinçlilik kişinin sosyal desteği algılamasını etkileyen faktörler bulunmaktadır. Kişi sosyal desteğe ihtiyaç duymalı ve bu desteğin ulaşılabilir olduğu algısına sahip olmalıdır. Bununla birlikte sosyal desteği nasıl kullanacağını bilmelidir (Aliyev ve Tunç, 2017).

### **Özel Eğitim Desteği Alan Çocukların Ailelerinde Algılanan Sosyal Destek**

Yapılan araştırmalarda özel eğitim desteği ihtiyacı olan çocukların aileleri maddi problemler, çevrelerindeki insanların bakış açılarından rahatsızlık duyabilme, diğer insanlarla iletişim kurmak konusunda zorluklar, suçluluk duyguları, gelecek kaygısı, eğitim ve tedavi süreciyle ilgili karşılaşılan zorluklar ve ihtiyaç duyulan sosyal desteği görememe gibi birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler (Ayyıldız ve ark., 2012; Karadağ, 2009; Kurt ve ark., 2008; Altuğ-Özsoy ve ark., 2006). Normal gelişim gösteren bir çocuğun aileye katılımı bebeğin rutin bakım

sorumluluğunu beraberinde getirirken, özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi ile bu rutin bakım daha da zorlu hale gelmektedir. Ebeveynler yetersizliğe sahip çocuğun maddi ve manevi sorumluluklarıyla ihtiyaç duydukları sosyal destek olmadan mücadele çalışmaktadırlar (Aktürk, 2012; Ayyıldız ve ark., 2012; Ersoy ve Çürük, 2009). Bu sebeple sosyal desteğin yeterince sağlanmaması ebeveynler arasında problemlerin artmasına sebep olabilmektedir (Aslan, 2019). Aynı zamanda hayatlarında da ciddi problemler oluşabilmektedir. (Kaner, 2009). Sosyal destek kişide kaygı yaratan olumsuz yaşam olaylarının etkilerini en aza indirebilen ve kişinin uyum ve iletişim becerilerini destekleyen bir sistemdir. (Kaner ve Bayraklı, 2009; Kaner, 2010). Ebeveynler çocukları tanı aldıkları ilk günden başlayarak zorlu ve devamlılık gerektiren bir sürece girmekte olup psikolojik açıdan da karmaşık ve yıpratıcı olabilmektedir. Bununla beraber kabullenme sürecinde mücadele etmek isteyen ebeveynler ilk olarak ne yapacaklarını ve yetersizliği olan çocuklarıyla nasıl yaşayacakları konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadırlar. Bu hususta yardım alabilecekleri kişileri ve nereye başvurabileceklerini de bilemiyor olabilirler. (Arı ve ark., 2012). Bu sebeple özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan çocuğa sahip olmanın beraberinde getirdiği güçlükler ve gereklilikleri karşılamak amacıyla anne ve babalar sosyal destek kaynaklarına başvurmaktadırlar. Özellikle de annelerin sosyal çevrelerindeki kişilerin kendilerine karşı olumlu ve destekleyici bir tutum ortaya koyduklarında yaşadıkları zorlukları daha rahat paylaşabildikleri ve büyük ölçüde rahatladıkları sonucuna ulaşılabilmektedir (Toker ve ark.,2019).

### **İlgili Araştırmalar**

Horton ve Wallender (2001), çocuğu özel gereksinimli olan annelerle gerçekleştirdiği çalışmasında bireylerin umut ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve katılımcıların sosyal destek düzeyleri arttıkça umut düzeyleri de artış göstermektedir. Bunun yanında umut seviyeleri arttıkça çocuğun özel gereksinimi ile ilgili yaşanan stres düzeylerinin de azaldığını belirtmiştir.

Feldman ve arkadaşları (2002)'nin, çocuğu zihinsel yetersizlik tanısına sahip annelerle gerçekleştirdiği çalışma sonucunda annelerin stres ve sosyal izolasyon seviyelerinin yüksek olduğu; sosyal desteğin artması ile stres seviyelerinin kritik derecede azaldığını saptamışlardır.



Pinquart (2002) gerçekleştirdiği meta-analizde 70 çalışmayı incelemiştir ve yaşamda anlamın iş sahibi, fiziksel açıdan yetkin, yüksek sosyoekonomik düzey ve sağlık koşulları ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Weems ve arkadaşları(2004), varoluşsal kaygı ile etnik farklılıklar , cinsiyet ve yaş arasında anlamı farklılık elde etmemişlerdir.

Krause (2007) sosyal destek ve yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının bulgularına göre sosyal destek azaldıkça yaşamda anlamın da azaldığını belirtmiştir.

Karadağ (2009), özel gereksinimli çocuğu olan annelerin karşılaştıkları güçlükleri, algılanan sosyal desteği ve umutsuzluk durumlarının belirleyebilmek adına zihinsel ve fiziksel yetersizliğe sahip çocuğu olan anneler ile yaptığı çalışmasında, annelerin sosyal destek unsurları ile umutsuzluk düzeyleri arasında negatif yönde ilişki olduğu ve annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça umutsuzluk düzeylerinin düştüğünü bulmuştur.

Steger ve Kashdan (2009),depresyon ve sosyal yaşam aktivitelerinin ilişkisini inceledikleri çalışmada cinsiyet ve yaşamı anlamlandırma arasında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır.

Nealy ve arkadaşları (2012), çocuğu otizm spektrum bozukluğu olan annelerle gerçekleştirdikleri çalışmada, bireylerin algıladıkları sosyal desteğin arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığını tespit etmişlerdir.

Zengin'in (2013) özel eğitim desteğine muhtaç olan çocukların anne ve babalarının algıladıkları sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ve umut düzeylerini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda sosyal desteğin, yalnız olunmadığı düşüncesini ortaya çıkardığı ve bu sebeple de psikolojik dayanıklılık üzerinde artışa neden olduğunu ortaya koymuştur.

Kurtulan ve Kararımak(2016), ölüm kaygısı, tinsellik, dindarlık eğilimi ve varoluş kaygısı değişkenleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma doğrultusunda varoluşsal kaygının cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir.



Tahincioğlu (2016), otizm spektrum tanısı bulunan çocukların anneleri ile ilgili bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma doğrultusunda annerin tükenmişlik ve anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve tükenmişlik ve anksiyete düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte otizm spektrum tanısı alan çocukların annelerinin kişisel ve sosyodemografik özellikleri ile tükenmişlik arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır

Yıkılmaz (2016) ise üniversite öğrencilerinin varoluşsal kaygılarını ve erken dönem uyum şemalarını, travma sonrası gelişimi ve kontrol odaklarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma doğrultusunda varoluşsal kaygının cinsiyete göre değişiklik göstermediği sonucuna varmıştır. Varoluşsal kaygının cinsiyete göre anlamlı yönde bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte varoluşsal kaygının üniversite öğrencilerindeki diğer değişkenler üzerinde anlamlı yönde yordanmış olduğu tespit etmiştir.

Demirbaş Çelik ve İşmen Gazioğlu (2017) tarafından yapılan üst düzey kişilik etkenleri ve yaşamda anlam arasındaki ilişki üzerinde temel psikolojik gerekliliklerin aracı rolünü inceledikleri çalışmada yaşamda anlam arayışı ve esneklik arasında anlamlı düzeyde, pozitif yönde bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Deveci ve Ahmetoğlu(2018) tarafından yapılan zihinsel engeli bulunan çocuğa sahip ailelerin algıladığı sosyal destek düzeyinin incelendiği çalışmasında 125 ebeveyne ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, zihin engelli çocuğa sahip ebeveynlerin anne ya da baba olmaları ile algıladıkları aile desteği ve özel kişi desteği alt boyutu ve sosyal destek toplam puanı arasında anlamlı fark bulunmamış, arkadaştan algılanan sosyal destek alt boyutunda ise; babaların, annelere göre, daha fazla sosyal destek algıladığı bulunmuştur.

Sapancı ve Bahtiyar (2018), sosyal desteğin yaşamda anlamı yordayıcı etkisinin incelendiği çalışmasında bireylerin algıladıkları sosyal destek ile yaşamda anlam arasında anlamlı ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Yalom (2018), ayakta tedavi gören 40 bireyin %22'sinin problemlerinin anlamsızlıktan kaynaklandığını ortaya koymuştur.

Aydın (2019)'ın yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşamda anlam ve kendilik algısının psikolojik dayanıklılık arasındaki

ilişkinini incelemiştir. Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçları doğrultusunda yaşamda anlamın varlığı, yaşamda anlamın aranıyor olması ve psikolojik dayanaklılık ile rol dengelemesi ve rol doyumunu toplan puanların arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğu saptanmıştır.

JinHee, Hyebeen ve Eunhee (2020), yaşlı hemodiyaliz hastalarının intihar düşünceleri üzerinde yaşamda anlam, depresyon ve sosyal desteğin etkilerini inceledikleri çalışmada bireylerin yaşamda anlam düzeyleri ve sosyal destek düzeyleri artış gösterdiğinde intihar düşüncesinin azaldığını belirtmişlerdir.

Özyürek(2021), çocuğu otizm spektrum bozukluğu tanısı alan ebeveynlerin yaşamda anlam ile sıkıntıyı tolere etme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında bireylerin sahip oldukları sıkıntıyıtolere etme düzeyleri arttıkça yaşamda anlam düzeylerinin de arttığını belirtmiştir.

## BÖLÜM III

### Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, araştırmanın evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ve elde edilen bulguların nasıl raporlaştırıldığına dair bilgilere yer verilmiştir.

#### Araştırma Modeli

Bu araştırma, Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerde Yaşamda Anlamlılık, Varoluşsal Kaygılar ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi amacıyla nicel bir araştırma yöntemlerinden biri olan tarama araştırma modeline göre desenlenmiştir. Tarama araştırma modeli, zaman içerisinde gerçekleşen değişiklikleri ya da belirlenmiş bir durumun betimlenmesini ve iç yüzünü ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Christensen ve ark., 2015).

#### Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Gaziantep'te çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek anne ve babalardır. Araştırmanın örnekleme seçilirken amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme yöntemine göre, çalışmada belirlenen amaçlar ve sınırlılıklar çerçevesinde araştırmanın örnekleme dahil edilebilme olasılığı bulunan uygun bireyler örnekleme dahil edilir (Büyüköztürk, 2016). Bu doğrultuda araştırmaya Gaziantep ilinde 2022-2023 yılı içerisinde çocuğu (zihinsel yetersizlik, bedensel yetersizlik, dil ve konuşma bozukluğu, otizm - yaygın gelişimsel bozukluk, down sendromu ve öğrenme güçlüğü) özel eğitim desteği alan 123 anne ve 77 baba olmak üzere 200 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların betimsel bilgiler tablo 1'de yer almaktadır.

**Tablo 1.***Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı*

	Sayı (n)	Yüzde(%)
<b>Cinsiyet</b>		
Kadın	123	61,50
Erkek	77	38,5
<b>Eğitim</b>		
İlköğretim	77	38,50
Lise	99	49,50
Lisans	24	12
<b>Çalışma Durumu</b>		
Evet	70	35
Hayır	130	65
<b>Eş Çalışma Durumu</b>		
Evet	99	49,50
Hayır	101	50,50
<b>Çocuk Sayısı</b>		
Tek çocuk	32	16
2 çocuk	66	33
3 çocuk	63	31,50
4 ve üzeri çocuk	39	19,50
<b>Özel Eğitim Desteği Alan Çocuk Yaşı</b>		
1-6 yaş	101	50,50
7-12 yaş	68	34
13-25 yaş	31	15,50
<b>Çocukların Aldığı Tanı Sayısı</b>		
Tek tanı alan çocuk sayısı	160	80
2 ve üzeri tanı alan çocuk sayısı	40	20
<b>Tanı Grubu*</b>		
Zihinsel Yetersizlik	75	37,5
Bedensel Yetersizlik	29	14,5
Dil ve Konuşma Bozukluğu	58	29
Otizm (Yaygın Gelişimsel Bozukluk)	36	18
Down Sendromu	9	4,5
Öğrenme Güçlüğü	44	22

\* Özel eğitim desteği alan bazı çocuklarda birden fazla tanı bulunmaktadır.

Yüzdeler n üzerinden alınmıştır.

Tablo 1 incelendiğine, araştırmaya katılan kişilerin %61,50'nin kadın, %38,50'nin erkek; %17'sinin 20-30, %30'unun 31-40 yaş ve %37,50'sinin 41-50 yaş arasında, %15,50'sinin 51 yaş ve üstü grupta; %38,50'sinin ilköğretim, %49,50'sinin lise, %12'sinin lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %35'inin çalıştığı, %65'inin çalışmadığı; katılımcıların eşlerinin %49,50'sinin çalıştığı, %50,50'sinin çalışmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların çocuk sayısı incelendiğinde %16'sının tek, %33'ünün iki, %31,50'sinin üç ve %19,50'sinin dört ve üzeri çocuk sahibi oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş dağılımları incelendiğinde, %50,50'sinin 1-6 yaş, %34'ünün 7-12 yaş ve %15,50'sinin 13-25 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen ailelerin çocuklarının %80'inin tek ve %20'sinin iki ve üzeri tanı aldığı; %37'sinin zihinsel yetersizlik, %14,50'sinin bedensel yetersizlik, %29'unun dil ve konuşma bozukluğu, %18'inin otizim (yaygın gelişimsel bozukluk), %4,50'sinin Down sendromu ve %22'sinin öğrenme güçlüğü tanı grubunda olduğu saptanmıştır.

### **Veri Toplama Araçları**

Dört formdan oluşturulmuş veri toplama araçları sırasıyla Sosyo-Demografik Veri Formu, Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ), Varoluşsal Kaygılar Ölçeği (VKÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) bölümlerinden oluşmaktadır. Veri toplama araçlarına dair detaylı bilgiler aşağıdadır;

### **Sosyo-Demografik Bilgi Formu**

Sosyo-Demografik Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen çocuğu özel eğitim desteği alan katılımcıların kişisel özelliklerinin ve özel eğitim desteği alan çocuğuna yönelik soruların yer aldığı ilk bölümdür. Sosyo-demografik bilgi formunda toplam sekiz soru bulunmaktadır.

### **Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ)**

Steger ve arkadaşları (2006), geliştirdikleri YAÖ'nün 5'er maddeden oluşan, birincisi "anlamın varlığı", ikincisi ise "anlam arayışı" olmak üzere iki alt boyutu bulunmakta olup toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. YAÖ, 7'li likert tipi ile derecelendirilmekte olup 1: Kesinlikle doğru değil ve 7: Kesinlikle doğru arasındadır. YAÖ en düşük puanı 10, alınabilecek en yüksek puan ise 70'tir. Bireyin

yaşamında anlam mevcut ise anlam arayışında olmayacağı için anlamın varlığı ve anlam arayışı alt boyutları farklı yönleri işaret etmektedir. Bu sebeple YAÖ'nün kullanıldığı çalışmalarda alt boyutları ayrı ölçekler olarak değerlendirilebilmektedir. YAÖ orijinal formunun genel iç tutarlılığı 0.86 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anlamın varlığı alt boyutunda 0,88, anlam arayışı alt boyutunda ise 0,93 olarak bulunmuştur. YAÖ Türkçeye uyarlaması Demirbaş(2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek Türkçeye uyarlandıktan sonra YAÖ genel iç tutarlılığı 0,86 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı anlamın varlığı alt boyutunda 0,87, anlam arayışı alt boyutunda ise 0.88 bulunmuştur.

### **Varoluşsal Kaygılar Ölçeği (VKÖ)**

VKÖ, varoluşsal kaygıları, ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı, yalıtılmışlık ve özgürlük kaygısı ölçmek amacıyla Yıkılmaz tarafından 2016 yılında geliştirilmiştir. VKÖ geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının sonuçlarına bakıldığında, ölçeğin toplamda 25 maddeden oluşmakta olduğu ve dört alt boyutu bulunduğu görülmüştür. Bunlar; anlamsızlık kaygısı alt boyutu için 10 madde, ölüm kaygısı, yalıtılmışlık kaygısı ve özgürlük kaygısı alt boyutları için her biri 5'er maddeden oluşmuştur. VKÖ beşli derecelendirme şeklinde cevaplanmakta olup, "beni hiç yansıtmıyor" ve "beni tamamen yansıtıyor" arasında derecelendirilmektedir. VKÖ'nün iç tutarlılık katsayısı 0.85 olarak bildirilmiştir. Yapılan çalışmada alt boyutların Cronbach Alfa katsayıları anlamsızlık kaygısı için 0.87, ölüm kaygısı için 0.79, yalıtılmışlık kaygısı için 0.70, özgürlük kaygısı için 0.71 olarak bulunmuştur. VKÖ'nün en düşük puanı 25, en yüksek puanı ise 125'tir ve alınan puanların yükselmesi varoluşsal kaygının arttığı anlamına gelmektedir.

### **Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)**

Zimmet ve arkadaşları(1988) 'nın geliştirdiği ÇBASDÖ, 12 sorudan oluşmaktadır. Bununla birlikte ÇBASDÖ'nün üç alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar; aile desteği, arkadaş desteği ve özel bir insan desteğidir. Ölçeğin orijinal formunda genel tutarlılık 0.93 bulunmuş olup aile desteği boyutu iç tutarlılık 0.91, arkadaş desteği boyutu iç tutarlılık 0.89, özel bir insan desteği boyutu iç tutarlılık 0.91 şeklindedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ise Eker ve Arkar (1995) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında ise genel tutarlılık puanı 0.89 olup alt ölçek iç tutarlılıkları ise, aile desteği boyutu 0.85 arkadaş desteği boyutu

0.88 özel bir insan desteği boyutu 0.92 şeklindedir. ÇBASDÖ, 7 aralıklı ölçek kullanılarak 1: ‘kesinlikle katılmıyorum’ ile 7:‘kesinlikle katılıyorum arasında derecelendirilmektedir. ÇBASDÖ’den alınabilecek en düşük 12, en yüksek 84 puandır. Alt boyutlarda yer alan dört durumun puanlarının toplamında alt boyut puanı elde edilmektedir ve toplam puan ise ÇBASDÖ toplam puanını vermektedir. ÇBASDÖ’den alınan puanın yüksekliği bireyin algıladığı sosyal desteğin de fazla olduğunu ifade etmektedir.

### **Çalışma Planı**

Yapılan araştırmanın etik kurul izni amacıyla Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’na 03/10/2022 tarihinde başvurulmuş olup YDÜ/SB/2022/1391 sayılı etik izin alınmıştır. Çalışmanın verileri ilgili izinlerin alındığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi aracılığı ile yüz yüze toplanmıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukları özel eğitim desteği alan anne ve babalar araştırma hakkında sözlü olarak bilgilendirilmiştir ve ilgili soruları cevaplanmıştır. Ardından araştırmaya dahil edilen bireylerden Katılımcı Bilgilendirme Formu ve Aydınlatılmış Onam Formunu okuyup, imzalamaları istenmiştir. Ölçeklerin uygulanması Kasım 2022-Ocak 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

### **Verilerin Analizi ve Yorumlanması**

Araştırma verilerinin analizi öncesinde normallik analizi yapılarak normal dağılıma bakılmıştır. Bu doğrultuda, yaşamda anlam, varoluşsal kaygılar ve çok boyutlu algılanan sosyal destek puanlarının dağılımını belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları temel alınmıştır. Puanların normal bir dağılıma sahip olması için çarpıklık ve basıklık katsayıları  $\pm 1$  aralığında bulunması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayıları, belirtilen aralıkta yer almış olup, ölçme aracı puanlarının normal bir dağılım izlediğini ortaya koymuştur (Tablo 2). Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri test edilirken parametrik hipotez testleri kullanılmıştır.

Araştırmada yapılan karşılaştırmalarda bağımsız değişken 2 kategorili olduğunda bağımsız örneklem t-testi, 3 ve daha fazla kategorili olduğunda ise ANOVA kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada post hoc testi olarak Bonferroni testi kullanılmıştır. Katılımcıların Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ), Varoluşsal Kaygılar Ölçeği (VKÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon testi ile incelenmiştir. Son olarak, VKÖ ve ÇBASDÖ'den aldıkları puanların YAÖ puanlarını yordayıcı etkisinin incelenmesi amacıyla basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Analizler SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

**Tablo 2:** Yaşamda Anlamlılık, Varoluşsal Kaygılar ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeklerine ve Alt Boyutlarına Ait Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutları	Kolmogorov-Smirnov Test			Basıklık (Kurtosis)	Çarpıklık (Skewness)
	Ortalama	Standart Sapma	p		
Yaşamda Anlam Ölçeği	47,37	8,53	0,000	-0,244	0,809
Anlamın Varlığı	27,70	5,30	0,000	-0,364	-0,667
Anlam Arayışı	20,32	6,70	0,000	-0,428	-0,346
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	55,44	14,18	0,055	-0,569	0,424
Ölüm Kaygısı	9,95	3,70	0,000	-0,172	0,777
Anlamsızlık Kaygısı	23,72	7,96	0,000	-0,296	0,423
Yalıtılmışlık	10,71	4,56	0,000	-0,066	0,751
Özgürlük Kaygısı	11,03	4,32	0,000	0,078	0,707
Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	54,79	15,15	0,200	-0,366	-0,114
Aile	16,85	6,36	0,000	-0,688	-0,184
Arkadaş	17,35	5,56	0,003	-0,549	0,085
Özel Bir İnsan	20,59	5,08	0,000	0,336	-0,835



## BÖLÜM IV

### Bulgular ve Yorumlar

**Tablo 3.** Katılımcıların Yaşamda Anlamlılık Ölçeği, Varoluşsal Kaygı Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeklerinden ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılımı

Ölçekler ve Alt Boyutları	$\bar{x} \pm SS$	Ölçekten Alınabilecek En Düşük-En Yüksek Değer	En Yüksek-En Düşük Değer
<b>Yaşamda Anlam Ölçeği</b>	47,37 $\pm$ 8,53	10-70	32-69
Anlamın Varlığı	27,70 $\pm$ 5,30	5-35	13-35
Anlam Arayışı	20,32 $\pm$ 6,70	5-35	5-35
<b>Varoluşsal Kaygı Ölçeği</b>	55,44 $\pm$ 14,18	25-125	25-107
Ölüm Kaygısı	9,95 $\pm$ 3,70	5-25	5-21
Anlamsızlık Kaygısı	23,72 $\pm$ 7,96	10-50	10-47
Yalıtılmışlık Kaygısı	10,71 $\pm$ 4,56	5-25	5-24
Özgürlük Kaygısı	11,03 $\pm$ 4,32	5-25	5-23
<b>Algılanan Sosyal Destek Ölçeği</b>	54,79 $\pm$ 15,15	12-84	20-84
Aile	16,85 $\pm$ 6,36	4-28	4-28
Arkadaş	17,35 $\pm$ 5,56	4-28	5-28
Özel Bir İnsan	20,59 $\pm$ 5,08	4-28	6-28

Tablo 3 incelendiğinde YAÖ'den alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 10-70; "anlamın varlığı" ve "anlamın arayışı" alt boyutlarından alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 5-35'tir. Çocukları özel eğitim desteği alan anne ve babaların YAÖ'den aldıkları en düşük- en yüksek puanların 32- 69 olduğu ve ölçek toplamında 47,37 $\pm$  8,53 puan aldıkları saptanmıştır. Anlamın varlığı alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-35 olduğu ve alt boyut toplamında 27,70  $\pm$  5,30 puan aldıkları; anlamın arayışı alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-35 olduğu ve alt boyut toplamında 20,32  $\pm$  6,70 puan aldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3'e bakıldığında VKÖ'den alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 25-125; ölüm kaygısı, yalıtılmışlık ve özgürlük kaygısı alt boyutlarından alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 5-25; anlamsızlık kaygısı alt boyutundan alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 10-50'dir. Çocukları özel eğitim desteği

alan anne ve babaların VKÖ'den aldıkları en düşük- en yüksek puanların 25-107 olduğu ve ölçek toplamında  $55,44 \pm 14,18$  puan aldıkları saptanmıştır. Ölüm kaygısı alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-21 olduğu ve alt boyut toplamında  $9,95 \pm 3,70$  puan aldıkları; anlamsızlık kaygısı alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 10-47 olduğu ve alt boyut toplamında  $23,72 \pm 7,96$  puan aldıkları; yalıtılmışlık alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-24 olduğu ve alt boyut toplamında  $10,71 \pm 4,56$  puan aldıkları tespit edilmiştir. Son olarak özgürlük kaygısı alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-23 olduğu ve alt boyut toplamında  $11,03 \pm 4,32$  puan aldıkları saptanmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde ÇBASDÖ'den alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 12-84; aile, arkadaş ve özel bir insan alt boyutlarından alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 4-28'tir. Çocukları özel eğitim desteği alan anne ve babaların ÇBASDÖ'den aldıkları en düşük- en yüksek puanların 20-84 olduğu ve ölçek toplamında  $54,79 \pm 15,15$  puan aldıkları saptanmıştır. Aile alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 4-28 olduğu ve alt boyut toplamında  $16,85 \pm 6,36$  puan aldıkları; arkadaşlık alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 5-28 olduğu ve alt boyut toplamında  $17,35 \pm 5,56$  puan aldıkları tespit edilmiştir. Son olarak özel bir insan alt boyutundan aldıkları en düşük ve en yüksek puanların 6-28 olduğu,  $20,59 \pm 5,08$  puan aldıkları saptanmıştır.

Tablo 4.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırması*

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	T	p
Yaşamda Anlam Ölçeği	Kadın	123	44,82	7,98	-5,742	0,000*
	Erkek	77	51,44	7,82		
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	Kadın	123	58,64	15,29	4,201	0,000*
	Erkek	77	50,32	10,40		
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Kadın	123	52,21	16,01	-3,113	0,002*
	Erkek	77	58,92	12,71		

\* $p < 0,05$

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya dahil olan bireylerin cinsiyeti ile YAÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu saptanmıştır( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan erkek bireylerin YAÖ toplam puanları kadın bireylerin YAÖ toplam puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya dahil olan bireylerin cinsiyetine göre VKÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan kadın bireylerin VKÖ puanları, erkek bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya dahil olan bireylerin cinsiyetine göre ÇBASDÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan erkek bireylerin ÇBASDÖ puanları, kadın bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 5.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Eğitime Göre Karşılaştırması*

	Eğitim	N	$\bar{x}$	s	F	P	Fark
Yaşamda Anlam Ölçeği	İlköğretim	77	43,68	5,89	15,735	0,000*	1-2
	Lise	99	48,91	9,25			1-3
	Lisans	24	52,83	7,99			
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	İlköğretim	77	59,49	13,31	5,876	0,003*	1-2
	Lise	99	53,52	15,07			1-3
	Lisans	24	50,33	9,37			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	İlköğretim	77	53,36	14,32	0,587	0,557	
	Lise	99	55,52	16,83			
	Lisans	24	56,37	9,44			

\* $p<0,05$

Tablo 5 incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan bireylerin eğitim düzeyine göre YAÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu

tespit edilmiştir( $p<0,05$ ). Eğitim düzeyi ilköğretim olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin YAÖ toplam puanları, eğitim düzeyi lise ve lisans olan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde düşük hesaplanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan bireylerin eğitim düzeyi ile VKÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir( $p<0,05$ ). Eğitim düzeyi ilköğretim olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin VKÖ puanları, eğitim düzeyi lise ve lisans olan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan bireylerin eğitim düzeyine göre ÇBASDÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Bireylerin eğitim düzeyine göre ÇBASDÖ puan ortalamalarının benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 6.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırması*

	<b>Çalışma Durumu</b>	<b>N</b>	<b><math>\bar{x}</math></b>	<b>S</b>	<b>T</b>	<b>p</b>
Yaşamda Anlam Ölçeği	Evet	70	52,72	7,89	7,317	0,000*
	Hayır	130	44,49	7,42		
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	Evet	70	49,08	11,16	-4,911	0,000*
	Hayır	130	58,86	14,49		
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Evet	70	60,22	12,90	3,848	0,000*
	Hayır	130	51,90	15,51		

\* $p<0,05$

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çalışma durumlarına göre YAÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu hesaplanmıştır ( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin YAÖ puanları, çalışmayan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çalışma durumlarına göre VKÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu hesaplanmıştır( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin VKÖ puanları, çalışmayan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde düşük hesaplanmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çalışma durumlarına göre çok boyutlu ÇBASDÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark olduğu hesaplanmıştır( $p<0,05$ ). Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin ÇBASDÖ puanları, çalışmayan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır.

Tablo 7.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırması*

	Çocuk Sayısı	N	$\bar{x}$	s	F	P	Fark
Yaşamda Anlam Ölçeği	Tek çocuk	32	49,90	7,81	4,375	0,005*	4-1
	2 çocuk	66	49,15	9,21			4-2
	3 çocuk	63	46,25	7,66			
	4 ve üzeri çocuk	39	44,10	8,16			
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	Tek çocuk	32	49,84	12,90	2,339	0,075	
	2 çocuk	66	55,36	13,76			
	3 çocuk	63	56,69	13,14			
	4 ve üzeri çocuk	39	58,12	16,58			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Tek çocuk	32	57,06	17,48	1,242	0,296	
	2 çocuk	66	51,93	14,73			
	3 çocuk	63	55,60	14,39			
	4 ve üzeri çocuk	39	56,46	14,86			

\* $p<0,05$

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayısına göre YAÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde fark

olduğu hesaplanmıştır ( $p<0,05$ ). Dört ve üzeri çocuk sahibi olan bireylerin YAÖ toplam puanları, tek çocuk ve iki çocuk sahibi olan bireylerin puanlarından istatistiki açıdan anlamlı düzeyde düşük olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayısının VKÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Çocuk sayısının bireylerde VKÖ puan ortalamalarının benzer olduğu saptanmıştır.

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin sahip oldukları çocuk sayısına göre ÇBASDÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı hesaplanmıştır ( $p>0,05$ ). Bireylerin çocuklarının sayısına göre ÇBASDÖ puan ortalamalarının benzer olduğu saptanmıştır.

Tablo 8.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Özel Eğitim Desteği Alan Çocuk Yaşına Göre Karşılaştırması*

	Özel Eğitim Desteği Alan Çocuk Yaşı	N	$\bar{x}$	s	F	P	Fark
Yaşamda Anlam Ölçeği	1-6	101	47,00	8,46	0,578	0,562	
	7-12	68	47,25	8,59			
	13-25	31	48,87	8,75			
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	1-6	101	53,50	14,61	1,924	0,149	
	7-12	68	57,29	14,25			
	13-25	31	57,67	11,96			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	1-6	101	54,48	15,48	0,323	0,724	
	7-12	68	54,33	14,76			
	13-25	31	56,80	15,24			

\* $p<0,05$

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş grubuna göre YAÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Bireylerin özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş gruplarında YAÖ puan ortalamalarının benzer olduğu saptanmıştır.

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş grubuna göre VKÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Bununla birlikte, bireylerin çocuklarının yaş grupları ile VKÖ puan ortalamalarının benzer olduğu görülmektedir

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş grubuna göre ÇBASDÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı saptanmıştır ( $p>0,05$ ). Özel eğitim desteği alan çocukların yaş gruplarına göre bireylerin ÇBASDÖ puan ortalamalarının benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 9.

*Katılımcıların Yaşamda Anlam, Varoluşsal Kaygı ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Çocukların Aldığı Tanı Sayısına Göre Karşılaştırması*

		<b>Çocukların</b>					
		<b>Aldığı Tanı</b>	<b>n</b>	<b><math>\bar{x}</math></b>	<b>s</b>	<b>T</b>	<b>p</b>
		<b>Sayısı</b>					
Yaşamda Anlam Ölçeği	Tek tanı alan		160	46,96	8,38		
	çocuk sayısı					-1,370	0,172
	2 ve üzeri tanı alan çocuk sayısı	40	49,02	9,04			
Varoluşsal Kaygı Ölçeği	Tek tanı alan		160	55,16	14,69		
	çocuk sayısı					-0,540	0,590
	2 ve üzeri tanı alan çocuk sayısı	40	56,52	12,03			
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Tek tanı alan		160	55,00	15,27		
	çocuk sayısı					-0,258	0,787
	2 ve üzeri tanı alan çocuk sayısı	40	55,76	11,92			

\* $p<0,05$

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre YAÖ toplam puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Bununla birlikte,

bireylerin tek tanısı ile iki ve üzeri tanısı olan özel gereksinimli çocuklarının YAÖ puanları benzer hesaplanmıştır.

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre VKÖ'den almış oldukları puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı tespit edilmiştir ( $p>0,05$ ). Çocuklarının tanı grubuna göre bireylerde VKÖ puan ortalamalarının benzer olduğu tespit edilmiştir

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre ÇBASDÖ puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılık olmadığı bulunmuştur ( $p>0,05$ ). Çocuklarının tanı grubuna göre bireylerde ÇBASDÖ puan ortalamalarının benzer olduğu görülmektedir.



**Tablo 10.**

*Yaşamda Anlamlılık Ölçeği, Varoluşsal Kaygı Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçekleri ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki*

Ölçekler ve Alt Boyutları		Yaşamda Anlam Ölçeği	Anlamın Varlığı	Anlam Arayışı	Varoluşsal Kaygı Ölçeği	Ölüm Kaygısı	Anlamsızlık Kaygısı	Yalıtılmışlık	Özgürlük Kaygısı	Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan
<b>Yaşamda Anlam Ölçeği</b>	R	1	0,619**	-0,784**	-0,491**	-0,343**	-0,390**	-0,363**	-0,209**	0,278**	0,122	0,246**	0,407**
	P		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003	0,000	0,085	0,000	0,000
Anlamın Varlığı	R		1	0,002	-0,616**	-0,281**	-0,674**	-0,350**	-0,162*	0,487**	0,348**	0,397**	0,582**
	P			0,974	0,000	0,000	0,000	0,000	0,022	0,000	0,000	0,000	0,000
Anlam Arayışı	R			1	0,137	0,215**	-0,036	0,186**	0,138	0,031	0,120	0,001	-0,058
	P				0,052	0,002	0,609	0,008	0,052	0,660	0,091	0,988	0,415
<b>Varoluşsal Kaygı Ölçeği</b>	R				1	0,635**	0,673**	0,751**	0,694**	-0,464**	-0,330**	-0,433**	-0,496**
	P					0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Ölüm Kaygısı	r					1	0,166*	0,495**	0,394**	-0,285**	-0,220**	-0,271**	-0,278**
	p						0,019	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
Anlamsızlık Kaygısı	r						1	0,125	0,080	-0,430**	-0,298**	-0,368**	-0,504**
	p							0,079	0,259	0,000	0,000	0,000	0,000
Yalıtılmışlık	r							1	0,752**	-0,315**	-0,225**	-0,320**	-0,306**
	p								0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
Özgürlük Kaygısı	r								1	-0,153*	-0,108	-0,171*	-0,132
	p									0,031	0,128	0,015	0,062
<b>Algılanan Sosyal Destek Ölçeği</b>	r									1	0,916**	0,935**	0,808**
	p										0,000	0,000	0,000
Aile	r										1	0,837**	0,561**
	p											0,000	0,000
Arkadaş	r											1	0,644**
	p												0,000
Özel Bir İnsan	r												1
	p												

\*p &lt; 0,0

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların YAÖ genelinden aldıkları puanları ile VKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı, yalıtılmışlık, özgürlük kaygısı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin Yaşamda Anlam Ölçeği genelinden aldıkları puanlar arttıkça, VKÖ geneli ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlarda azalma görülmektedir. YAÖ alt boyutu olan anlamın varlığı puanları ile VKÖ genelinden ve ölçekte yer alan ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı, yalıtılmışlık, özgürlük kaygısı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin anlamın varlığı alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça, VKÖ geneli ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlarda azalma görülmektedir. YAÖ'nün diğer bir alt boyutu olan anlam arayışı puanları ile VKÖ'de yer alan ölüm kaygısı ve yalıtılmışlık alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre, katılımcıların anlam arayışı alt ölçek puanları arttıkça, ölüm kaygısı ve yalıtılmışlık alt ölçeklerinden aldıkları puanlarda da artış olduğu görülmüştür. Anlam arayışı alt boyut puanları ile VKÖ genelinden ve ölçekte yer alan özgürlük kaygısı alt boyutu arasında pozitif yönlü, anlamsızlık kaygısı alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki görülse de bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değildir.

Katılımcıların VKÖ genelinden aldıkları puanları ÇBASDÖ genelinde ve ölçekte yer alan aile, arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin VKÖ genel puanlarında artış olduğunda, ÇBSDAÖ geneli puanları ve aile, arkadaş, özel bir insan alt boyut puanları azalmaktadır. VKÖ'de yer alan ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı, yalıtılmışlık alt boyutlarından aldıkları puanları ile ÇBASDÖ genelinden ve aile, arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı ve yalıtılmışlık alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ genelinden ve aile, arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlarda azalma görülmektedir. VKÖ alt boyutu olan özgürlük kaygısı puanları ile ÇBSDAÖ geneli puanları ve arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında

istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre katılımcıların VKÖ alt boyutu olan özgürlük kaygısı puanları ÇBSDAÖ geneli puanları ve arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlarında azalış görülmektedir. Araştırmaya katılanların VKÖ alt boyutu olan özgürlük kaygısı puanları ile ÇBSDAÖ’de yer alan aile ve özel bir insan alt boyut puanları arasında arasında negatif yönlü bir ilişki görülse de bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değildir.

Araştırma kapsamına dahil edilen bireylerin YAÖ genelinden aldıkları puanları ile ÇBASDÖ genelinde ve ölçekte yer alan arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Buna göre çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin YAÖ genelinden aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ genelinde ve ölçekte yer alan arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlarda da artış görülmektedir. Katılımcıların YAÖ genelinden aldıkları puanları ÇBASDÖ’de yer alan aile alt boyut puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki görülse de bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değildir. YAÖ alt boyutu olan anlamın varlığı puanları ile ÇBASDÖ genelinde ve ölçekte yer alan aile, arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir ( $p < 0,05$ ). Bu doğrultuda, çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin anlamın varlığı alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ genelinden ve aile, arkadaş, özel bir insan alt boyutlarından aldıkları puanlarda da artış görülmektedir. Son olarak katılımcıların YAÖ’nün diğer bir alt boyutu olan anlam arayışı puanları ile ÇBASDÖ genelinde ve ölçekte yer alan aile, arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında pozitif, özel bir insan alt boyutu puanları arasında negatif yönlü bir ilişki görülse de bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değildir.

**Tablo 11.**

*Katılımcıların Varoluşsal Kaygı Düzeylerinin Yaşamda Anlamlılık Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek İçin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	SH	B	T	P
(Sabit)	63,747	2,132		29,895	0,000
Varoluşsal Kaygı	-0,295	0,037	-0,491	-7,924	0,000
R=0,491	R <sup>2</sup> =0,241	F= 62,778	p<0,05		

*Bağımlı değişken= Yaşamda Anlam*

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların VKÖ'den aldıkları puanların YAÖ puanlarını negatif yönlü olarak ve istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yordamakta olduğu görülmüştür. Bu modelde VKÖ puanları YAÖ puanlarındaki varyansın %24,1'ini açıklamaktadır.

**Tablo 12.**

*Katılımcıların Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Yaşamda Anlamlılık Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisini Belirlemek İçin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	SH	B	T	P
(Sabit)	38,787	2,186		17,744	0,000
Varoluşsal Kaygı	0,157	0,038	0,278	4,075	0,000
R=0,278	R <sup>2</sup> =0,077	F= 16,690	p<0,05		

*Bağımlı değişken= Yaşamda Anlamlılık*

Tablo 18 incelendiğinde katılımcıların ÇBASDÖ'den aldıkları puanların YAÖ puanlarını pozitif yönlü olarak ve istatistiki açıdan anlamlı düzeyde yordamakta olduğu görülmüştür. Bu modelde ÇBASDÖ, YAÖ puanlarındaki varyansın %7,7'sini açıklamaktadır.

## BÖLÜM V

### Tartışma

Bu bölümde, elde edilen bulgular alan yazında yer alan araştırmalar doğrultusunda tartışılmıştır.

Çocuğu özel eğitim desteği alan ebeveynlerin yaşamı anlamlandırma, varoluşsal kaygıları ve algıladıkları sosyal desteğin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları incelendiğinde YAÖ ile çocuğu özel eğitim desteği alan katılımcıların cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek bireylerde yaşamın anlamı kadın bireylere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulguların çocukları özel eğitim desteği alan bireylerin anne-baba rolleri ve sorumlulukları arasında denge sağlanamaması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Annelerin babalara göre daha fazla sürece dahil olmaları yaşamlarının anlamında değişikliklere sebep olarak anlam aranması üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde cinsiyete göre anlamın varlığı alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirten çalışmalar çoğunluktadır (Altıparmak, 2019; Kızılırmak, 2015; Çamur, 2014; Yüksel, 2013;Arda 2011;Demirbaş, 2010)

Araştırmanın bulguları incelendiğinde araştırma kapsamına alınan bireylerin yaşamda anlam ile eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bu doğrultuda eğitim düzeyi ilköğretim olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin yaşamda anlam puanları, eğitim düzeyi lise ve lisans olan bireylerden anlamlı düzeyde düşük hesaplanmıştır. Bu bulgular çerçevesinde çocuğu özel eğitim desteği alan eğitim seviyesi yüksek anne ve babalarda yaşamın anlamlandırma olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu konuda alan yazında yeterli araştırmaya rastlanmamıştır, ancak Taş(2011) tarafından öğretmenlerle yapılan çalışmada eğitim düzeyi ile yaşamın anlamı arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını desteklemektedir.

Katılımcıların YAÖ puanlarının çalışma durumlarına bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin yaşamda anlam puanları, çalışmayan bireylerden anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır. Araştırmanın bulguları ışığında çocuğu özel eğitim desteği alan katılımcıların aile yaşantıları dışında çalışma yaşantılarının da bulunmasının yaşamın anlamının

keşfedilmesine katkısı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca anne ve babaların çalışma durumlarının gelir düzeylerini de etkilediği düşünüldüğünde çocuklarına ve eğitimlerine daha iyi imkanlar sunabilmenin kişi üzerinde olumlu etkisi olması sebebiyle dolaylı şekilde yaşamı anlamlandırma üzerinde olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında King ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan araştırma çalışan bireylerin yaşamda anlamları çalışmayan bireylere göre yüksek bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısı ile YAÖ puanları arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. 4 ve üzeri çocuğu olan katılımcıların yaşamda anlam düzeyi tek ve iki çocuklu katılımcılarınkinden daha düşük olduğu gözlenmiştir. Bu durumun daha az çocuk sayısı olduğunda kişilerin bireysel yaşamlarına daha çok odaklanabildikleri ve yaşamları üzerinde daha sorgulayıcı bir tutum sergileyebildikleri düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında ise bu durumla ilgili yeterli bir bulguya rastlanmamakla birlikte İşçi(2022) tarafından özel gereksinimli çocuklarla yapılan çalışma bu sonucu desteklemektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde, katılımcıların sahip oldukları çocukların yaşları ile YAÖ arasında bir farklılaşma bulunmamaktadır. Özel gereksinimi olan çocuk özel eğitim desteği olsa da yaşam boyu devam eden bir süreç olması sebebi doğrultusunda özel eğitim desteği alan çocuğun yaşı ile anlamlı bir farklılık bulunmadığı düşünülmektedir Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır.

Katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre YAÖ puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Çocuğu iki ve daha fazla tanısı olan bireylerin, çocuğu tek tanılı olan bireylere göre gerçeği daha hızlı kabullenmeleri ve uyum sağlamaları sebebiyle bu bireylerde anlamın varlığının daha belirgin olduğu düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamakla birlikte bu çalışma alanda YAÖ ile özel eğitim desteği alan çocukların tanı sayısı arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen alandaki ilk çalışmadır.

Araştırmada katılımcıların cinsiyete göre VKÖ puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Katılımcıların cinsiyete göre VKÖ toplam puanları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda kadın

katılımcıların VKÖ toplam puanları erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek hesaplanmıştır. Alan yazın incelendiğinde araştırmaya benzer olarak Kıracı(2007)'in çalışmasında cinsiyet ile varoluşsal kaygılar arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Kurt(2019)'un çalışmasında da kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde varoluşsal kaygı yaşadıkları bulgusunu elde etmiştir. Ancak araştırmanın bulgularının tersi yönünde çalışmalar da mevcuttur (Kurtulan, 2016; Yıkılmaz, 2016). Ayrıca ölüm kaygısı alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Yıkılmaz, 2016; Ayten,2009). Buna karşın Kabataş (2018), araştırmasında cinsiyet ile ölüm kaygısı değerleri arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Varoluşsal kaygılar ile yapılmış araştırmaların kısıtlılığı yorum yapmayı güçleştirmekte olup varoluşsal kaygılar ve alt boyutlarından elde edilen sonuçların kültürle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde araştırma kapsamına alınan bireylerin eğitim düzeyine göre varoluşsal kaygılar toplam puan değerleri arasında anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda eğitim düzeyi ilköğretim olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin varoluşsal kaygılar puanları, eğitim düzey lise ve lisans olan bireylerden anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır. Literatür incelendiğinde eğitim ile varoluşsal kaygı arasında araştırmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Ancak eğitim düzeyi ve ölüm kaygısı arasındaki ilişki ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda eğitim düzeyi ile ölüm kaygısı arasında anlamlı bir fark bulunmadığını destekleyen çalışmalar mevcuttur(Kıınter ve Köftegöl, 2017; Softa ve ark., 2011). Diğer taraftan literatürde eğitim düzeyi ile ölüm kaygısı arasında anlamlı bir fark bulunduğunu ortaya koyan çalışmaları da yer almaktadır(Çınar 2016; Uçukoğlu, Karaahmetoğlu ve Esen, 2011). Varoluşsal kaygılar, ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı, yalıtılmışlık ve özgürlük kaygısının eğitim düzeyinden bağımsız varoluşun temelinde bulunan meseleler olduğu ancak toplumsal yaşamın bir parçası olan eğitimin ise bu olgularla yüzleşme ve kaçınma tutumlarını etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin çalışma durumlarına göre VKÖ toplam puan değerleri arasında anlamlı düzeyde fark olduğu hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan çalışan bireylerin varoluşsal kaygıları toplam puanları çalışmayan bireylerden anlamlı düzeyde düşük hesaplanmıştır.

Çalışan katılımcıların anne ve baba rollerinin yanında iş arkadaşı rolüne de sahip oldukları bu nedenle de varoluşsal kaygıları ile yüzleşme tutumunu olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamakla birlikte bu çalışma VKÖ ile bireylerin çalışma durumu arasında bir farklılaşma olup olmadığını inceleyen ilk çalışmadır.

Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı ile varoluşsal kaygılar ölçeği puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları çerçevesinde varoluşsal kaygılar ile yüzleşme ve kaçınma davranışını sahip olunan çocuk sayısından bağımsız olduğu düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Bu araştırmada bireylerin özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre varoluşsal kaygılar puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır. Fakat katılımcıların özel eğitim desteği alan çocukları tek tanı da olsa, iki ve üzeri tanı da olsa varoluşsal kaygıları ile yüzleşme ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çocuğu özel eğitim desteği alan ebeveynlerin cinsiyete göre ÇBASDÖ puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ancak araştırma bulguları incelendiğinde, araştırmaya dahil olan bireylerin cinsiyetine göre ÇBASDÖ puanları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Çocuğu özel eğitim desteği alan erkek bireylerin ÇBASDÖ puanları, kadın bireylerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır. Literatüre bakıldığında yapılan araştırmalarda elde edilen bulguların farklılaştığı gözlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın bulgularıyla örtüşen çalışmalar bulunmaktadır (Aslan,2019; Kahrıman ve Bayat, 2008). Deveci ve Ahmetoğlu (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin cinsiyete göre ÇBASDÖ toplam puanı arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aydemir (2015) ise otizmlili çocukların aileleri ile yaptığı çalışmada cinsiyete göre bir farklılık tespit etmiş ancak annelerin ÇBASDÖ puanlarının babalara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan ÇBASDÖ'nün cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Çattık, 2015; Kırbaş ve Özkan, 2013; Bilgin, 2012; Karpat ve Girli, 2012).



Alan yazın incelendiğinde babaların da dahil edildiği çocuğu özel gereksinimli olan ebeveynler ile ilgili çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyine göre ÇBASDÖ değerleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin sosyal desteğe daha ulaşabilir ve daha açık bir tutum sergileyebildiği düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde elde edilen sonuçlarda farklılıklar mevcuttur. Kurtbeyoğlu ve Demirtaş( 2020) tarafından yapılan çalışmada ÇBASDÖ ile eğitim düzeyi arasında fark olduğunu ve eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin lise ve lisans düzeyindeki bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte alan yazında ÇBASDÖ ile eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuş başka çalışmalar mevcuttur (Akmanış, 2010; Coşkun ve Akkaş,2009). Ayrıca Aydemir (2015), Deveci ve Ahmetoğlu (2018) ve Bilgin (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ÇBASDÖ ile eğitim düzeyleri arasında farklılaşma bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların çalışma durumları ile ÇBASDÖ puanları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu hesaplanmıştır. Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin ÇBASDÖ toplam puanları çalışmayan bireylerinkinden anlamlı düzeyde yüksek hesaplanmıştır. Alan yazın incelendiğinde Şahin Varol (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çalışan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çalışmayan annelere göre daha yüksek bulunmuştur. Literatürde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Araştırmanın bulguları ışığında çalışan bireylerin iş yaşantısındaki rolleri yeni ilişkileri beraberinde getirerek ÇBASDÖ toplam puanını da aynı yönde etkilemiş olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre bireylerin sahip oldukları çocuk sayısı ile ÇBASDÖ puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı hesaplanmıştır. Aydemir(2015) ise otizmlili çocukların ebeveynleri ile gerçekleştirdiği araştırmasında özel gereksinimli çocuğun kardeş sayısı ile ÇBASDÖ arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çetin (2018) ve Bilgin(2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da bu yönde bulgular elde edilmiştir. Uruncu Emirdağı (2018), çocukları öğrenme güçlüğü tanısı olan ebeveynlerle yaptığı araştırmada ebeveynlerin algıladıkları sosyal desteğin çocuk sayısına göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Alan yazındaki elde

edilen bulguların farklılaşmasının normal gelişim gösteren kardeşlerin tutumlarına göre değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın bulgularının sonucunda özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğunda kardeş sayısından bağımsız olarak ailelerin algıladığı sosyal desteğin kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların özel eğitim desteği alan çocuklarının yaş grubu ile ÇBASDÖ puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı hesaplanmıştır. Elde edilen bu bulgu ışığında özel eğitim desteği alan çocuğun bütün gelişim dönemlerinde ailelerin sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde Şahin ve Varol (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocuk yaşı ile ÇBASDÖ arasında anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Deveci ve Ahmetoğlu (2018)'nin araştırmasında ebeveynlerin algıladıkları sosyal desteğin çocuğun yaşına göre farklılaştığını ortaya koymuştur.

Araştırma bulguları incelendiğinde özel eğitim desteği alan çocuklarının tanı sayısına göre ÇBASDÖ puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı hesaplanmıştır. Araştırma bulguları çerçevesinde özel eğitim desteği alan çocukların tek tanısı da olsa iki ve daha fazla tanısı da olsa sosyal destek ihtiyacı olması sebebiyle ebeveynlerin çevresinden algıladığı sosyal destek ile tanı sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu durumla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır.

Araştırmada YAÖ, VKÖ ve ÇBASDÖ ölçekleri kullanılmış ve ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde YAÖ, VKÖ ve ÇBASDÖ ölçek geneli puanlarının birbiriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların YAÖ genelinden ve anlamın varlığı alt boyutu ile VKÖ geneli ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir korelasyon tespit edilmiştir. Ayrıca YAÖ anlam arayışı alt boyut puanları ile VKÖ ölüm kaygısı ve yalıtılmışlık kaygısı alt boyutları arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon görülmüştür. YAÖ anlam arayışı alt boyut puanları ile VKÖ genelinden ve özgürlük kaygısı alt boyutu arasında anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunmamaktadır. Anlam arayışı ile anlamın varlığının ters ilişkili olması, VKÖ ve alt boyutlarının anlam arayışı ve anlamın varlığı ile birbirinden farklı yönde elde edilen sonuçlarına uygunluk göstermektedir. Bu bulgular ışığında, bireylerin

varoluşsal kaygı ile yüzleşmesi sonucunda varoluşsal kaygıların kişinin gündelik yaşamına olumsuz etkisinin azalması ve bu doğrultuda da yaşamı anlamlandırmada olumlu etkisinin olacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin VKÖ genel puanları ile ÇBASDÖ geneli puanları ve alt boyut puanları arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir korelasyon tespit edilmiştir. Bununla birlikte bireylerin VKÖ ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı ve yalıtılmışlık alt boyutlarından aldıkları puanları ile ÇBASDÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanları arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon saptanmıştır. VKÖ özgürlük kaygısı alt boyut puanları ile ÇBSDAÖ geneli puanları ve arkadaş alt boyutundan aldıkları puanları arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü korelasyon görülmektedir. Ancak VKÖ özgürlük kaygısı ile ÇBASDÖ aile ve özel bir insan alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bireyin algıladığı sosyal destek varoluşsal kaygıya baskılama ve yüzleşme davranışları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların YAÖ geneli ile ÇBASDÖ arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu; aile alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Anlamın varlığı puanları ile ÇBASDÖ geneli ve tüm alt boyut puanları arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Anlam arayışı puanları ile ÇBASDÖ geneli ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunmadığı tespit edilmiştir. Literatür taraması yapıldığında VKÖ ile diğer iki ölçek arasında ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunmamıştır. Ancak YAÖ ve ÇBASDÖ'nün birbiriyle ilişkisinin incelendiği, algılanan sosyal destek ve yaşamda anlam kavramları arasında ilişki olduğunu destekleyen bu araştırmadan farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalar yer almaktadır (Küçük,2019;Sapancı ve Bahtiyar,2018;Steger ve Fraier,2005). Sosyal destek ihtiyacı karşılandığında bireyin yaşamı anlamlandırması daha kolay olabilmektedir.

Araştırma çerçevesinde ÇBASDÖ ve VKÖ'nün YAÖ üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. ÇBASDÖ ve VKÖ'nün yaşamda anlam üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın bulguları ışığında varoluşsal kaygıların azalması ve bireylerin algıladıkları sosyal desteğin yeterli düzeyde olması yaşamda anlam üzerinde olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Varoluşsal kaygı ve algılanan sosyal destek bireylerin zorlu yaşam olayları ile karşılaştıklarında yaşamlarını anlamlandırmalarına, başka bir

perspektifte görebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu farklı bakış ve olayları algılayıp değerlendirme biçimi karşılaşılan yeni durumlara uyum sağlayabilme becerisini de edinebilmelerine yardımcı olabilmektedir.

## BÖLÜM VI

### Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

#### Sonuç

Yaşamda anlamın cinsiyet, eğitim düzeyi, çalışma durumlarına ve çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ve çocuğu özel eğitim desteği alan erkek bireylerin yaşamda anlamı kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi ilköğretim olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin yaşamda anlamları eğitim düzeyi lise ve lisans olan bireylerden anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerde yaşamın anlamı çalışmayan bireylerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Son olarak 4 ve üzeri çocuğu olan bireylerde yaşamın anlamı tek çocuk ve iki çocuğu olan bireylerden anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Varoluşsal kaygıların cinsiyete, eğitim düzeyine ve çalışma durum göre anlamlı düzeyde fark olduğu görülmüştür. Kadın bireylerde varoluşsal kaygıların erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. İlköğretim mezunu olan çocuğu özel eğitim desteği alan bireylerin varoluşsal kaygıları lise ve lisans mezunu bireylerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin varoluşsal kaygıları, çalışmayan bireylerden anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür.

Bireylerin algıladıkları sosyal desteğin, cinsiyete ve çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Çocuğu özel eğitim desteği alan erkek bireylerin algıladıkları sosyal destek kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Aynı zamanda çocuğu özel eğitim desteği alan çalışan bireylerin algıladıkları sosyal desteğin, çalışmayan bireylerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Algılanan sosyal desteğin bireylerin eğitim düzeyine, eşlerinin çalışma durumuna, sahip oldukları çocuk sayısına, özel eğitim desteği alan çocuğun yaşına ve tanı sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmüştür.

Araştırmada YAÖ, VKÖ ve ÇBASDÖ ölçekleri kullanılmış ve ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Kavramların ölçek geneli puanlarının birbiriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların YAÖ genelinde n ve anlamın varlığı alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça, VKÖ geneli ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda azalma görülmektedir. Ayrıca anlam arayışı puanları ise arttıkça, ölüm kaygısı ve yalıtılmışlık alt boyutunda da artış olduğu görülmüştür. Anlam arayışı alt boyut puanları ile VKÖ genelinden ve özgürlük kaygısı alt boyutu arasında anlamlı düzeyde değildir. Anlam arayışı ile anlamın varlığının ters ilişkili olması, VKÖ ve alt boyutlarının anlam arayışı ve anlamın varlığı ile birbirinden farklı yönde elde edilen sonuçlarına uygunluk göstermektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin VKÖ genel puanlarında artış olduğunda ÇBASDÖ geneli puanları ve alt boyut puanları azalmaktadır. Bununla birlikte bireylerin ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı ve yalıtılmışlık alt boyutlarından aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda azalma görülmektedir. Özgürlük kaygısı puanları arttıkça ÇBASDÖ geneli puanları ve arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlarında azalış görülmektedir. Ancak özgürlük kaygısı ile aile ve özel bir insan alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Varoluşsal kaygıların ve algılanan sosyal desteğin bireylerin yaşamı anlamlandırma üzerindeki etkisine bakıldığında; varoluşsal kaygıların yaşam anlamını negatif yönde etkilediği algılanan sosyal desteğin ise yaşam anlamını pozitif yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

## **Öneriler**

### **Klinisyenlere Öneriler**

Araştırmanın varoluşsal kaygı ve algılanan sosyal desteğin yaşam anlamı üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığı bulguların sonucunda çocukları özel eğitim desteği alan ebeveynlerin yaşamda anlamlarının artırılması bireylerin yaşamını olumlu yönde etkileyebileceği aynı zamanda çocukların da yaşamların olumlu yönde katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yaşamda anlam düzeylerinin artırılması gerekebilmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre yaşamda anlamı yordadığını gördüğümüz varoluşsal kaygıların azaltılması ve algıladıkları sosyal desteğin de artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple ailelere yaşam

anlamları ve anlamlandırma süreçlerinin ele alındığı grup terapileri ve belirli aralıklarla psikososyal destek verilmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmesi önerilebilir.

### **Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler**

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında özel eğitim desteği alan çocuğun eğitimi kadar ebeveynlerin de bireysel yaşantılarının işlevselliği önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlerin varoluşsal kaygıları ile yüzleşmeleri, yaşamlarını anlamlandırmada desteklenecek psikoeğitim ve eğitim programları hazırlanabilir. Ayrıca çalışmada, yaşamda anlam, varoluşsal kaygı ve algılanan sosyal destek kavramlarının birbirleri ile anlamlı ilişkisinin bulunduğu tespit edilmesi sebebiyle yaşamlarını anlamlandıran ve varoluşsal kaygılarında denge sağlayabilen bireylerin ihtiyaç duydukları sosyal desteğe daha ulaşabilir oldukları düşünülmektedir. Multidisipliner bir yaklaşım ile ilgili profesyoneller ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak ebeveynlerin desteklenmesi önerilebilir.

Ebeveynlerin çalışma durumlarının yaşamlarını anlamlandırmalarına, varoluşsal kaygılarına ve algıladıkları sosyal destek ile anlamlı farklılıkların bulunması sebebiyle bu bireylerin yetkinliklerinin artırılması ve uygun meslek alanlarında istihdam edilmesi önerilmektedir.

### **Akademisyenlere Öneriler**

Normal gelişime sahip çocukların ebeveynleri ile karşılaştırılma yapıldığı deneysel araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Özel eğitim desteği alan özel gereksinimli çocukların babaları ile olan çalışmalar alan yazında araştırmalara katılıma konusundaki isteksizlikleri nedeniyle sınırlıdır. Babaların sürece dahil edilmesi önemli olmakla birlikte bu konuda çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak; katılımcılarının çocuklarının birden fazla tanısı bulunması sebebiyle engel türüne yönelik veriler sunulamamıştır. Bu nedenle çocukların engel türü de dikkate alınarak araştırmaların yapılabileceği önerilebilir. Aynı zamanda bu çalışmada bir çocuğu özel eğitim desteği alan aileler dahil edilmiştir. Bu doğrultuda birden fazla çocuğu özel eğitim desteği alan aileler ile de çalışma yapılması önerilebilir.

Mevcut araştırmanın belirli bir örneklem grubuyla sınırlı olması sebebiyle örneklem sayısının artırılarak farklı kitlelerle yapılması önerilebilir.

### Kaynakça

- Abay Alyüz, S. B.(2020). Sosyal Desteğin Birey Yaşamında Önemi ve Sosyal Hizmet. *Talim*, 4(1), 115-134. DOI: 10.37344/talim.2020.4
- Akdoğan, R. (2016). A holistic approach to cope with depression and hopelessness for parents of special needs children. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 8 (2), 134-150. Doi: 10.20489/intjecse.284594
- Akgül, Ö. (2014). Hayatı anlamlandırmada inancın ve kişisel değerlerin rolü:Ruh sağlığı çalışanları ve öğrencileri örneği.(Yayımlanmamış doktora tezi).Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akmanış, B. (2010). *Otistik çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal desteğe göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktürk, Ü. (2012). *Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Aliyev, R. ve Tunç, E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ve benlik algılarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 401-418.
- Altıparmak, D. (2019).*Öğretmenlerin yaşam amacı ve anlamı düzeyleri ve iyi oluşları arasındaki ilişkide öz-duyarlılık değişkeninin aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altuğ-Özsoy, S., Özkahraman, Ş., & Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 8(3), 69-77.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı* (DSM-5) (Çev. Ed. E Köroğlu) Ankara: Hekimler Yayın Birliği
- Arda, Ş. (2011). *Kanser hastalarında yaşamda anlamın incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arı, M., Bayhan, P., Baykoç- Dönmez, N., Doğan, Ö., Mağden, D., Metin,



- N., Şahin, S., Turan, F., & Yücel, E. (2012). Özel gereksinimli çocuklar. N. Metin (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar içinde* (ss. 1-11). Ankara: Maya Akademi.
- Aslan, F. (2019). Özel gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumları, umutsuzluk düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul
- Atay M. (2012). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1, Ankara: Özgüncök Yayıncılık
- Ateş, B. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Destek Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, (30), 1-16. <https://www.akademikbakis.org/>
- Aydemir, S. E. (2015). *Otizimli çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumlarının, başa çıkma stratejilerinin ve sosyal destek algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, A. (2019). Özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin yaşamda anlam ve kendilik algılarının psikolojik dayanıklılıklarıyla ilişkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(3), 487-505. Doi: 10.24315/tred.461320
- Ayten, A. (2009). Üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı: Türk ve Ürdünlü öğrenciler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(1), 85-108.
- Ayyıldız, T., Konuk Şener, D., Kulakçı, H., & Veren, F. (2012). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Balcı, E. (2019). *Aile sosyal destek programı (ASDEP) görevlilerinin algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, Ş., & Kaya, E. (2021). Sosyal medyada algılanan sosyal desteğin, yaşam doyumu üzerindeki etkinliği: Üniversite gençliği araştırması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (36), 47-71. DOI: 10.31123/akil.988521

- Barr, J., Mcleod, S. (2010). They never see how hard it is to be me: Siblings' observations of strangers, pers and family. *International Journal Of Speech-Language Pathology*, 12 (2), 162- 171. doi: 10.3109/17549500903434133
- Baykara, B. (2015). Otizm spektrum bozukluğunun etiyolojisinde genetik ve epigenetik etkenlerin rolü. *Turkiye Klinikleri Child Psychiatry - Special Topics*, 1(2), 11-6.
- Baykoç, N. (2012). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. İstanbul:Eğiten Kitap
- Bilgin, Ş. (2012). *Ağır ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların anne-babalarının algıladıkları sosyal destek kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa
- Bishop D.V., Snowling M.J., Thompson P.A., Greenhalgh T., Consortium C., Adams C.,(2017). Phase 2 of Catalise: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*58(10):1068-80
- Bolat, E. (2018). Süreğen hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 163-186.
- Bruggen, V.V., Vos, J., Westerhof, G., Bohlmeijer, E., Glas, G. (2014).Systematic review of Existential Anxiety Instruments.*Journal of Humanistic Psychology*,55(2),173–201.
- Bruhn, J. G., Philips, B. Y. (1984). Measuring Social Support: A Synthesis of Current Approaches. *Journal of Behavioral Medicine*,7,150–170.
- Camus, Albert (2010) *Sisifos Söyleni*(T.Yücel, çev.).İstanbul: Can Yayınları
- Cassidy A., Mcconkey R., Keneddy M. ve Slevin E. (2008). Preschoolers with Autism Spectrum Disorders: The İmpact on Families and The Supports Available to Them. *Early Child Development and Care*. 178(2), s. 115–128.
- Cavkaytar, A., & Diken, İ. (2012). *Özel Eğitim ve Özel Eğitim Gerektirenler*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L.A .,(2015). Tarama araştırması. A. Aypay (Ed.), Araştırma yöntemleri: desen ve analiz (2. Baskı).Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cooper, M, (2003) *Existential Therapies*, London: Sage. De Koning, A.J.J. and Jenner, F.A. (1982) *Phenomenology and Psychiatry*. New York: Academic Press.

- Coşkun, Y., & Akkaş G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.
- Coutu, D.L. (2002). How resilience works. *Harvard Business Review*, 80, 46-55
- Çamur, Z. (2014). Yaşamda anlam ve dindarlık ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Çattık, M. (2015). *Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek ve öz yeterlik düzeyleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelebi, V. (2014). Jean Paul Sartre'in varoluşçuluk düşüncesi. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(2), 64-76.
- Çelik Demirbaş, N. (2016). Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam amaçları arasındaki ilişki. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6(1), 122-141. DOI: 10.13114/MJH.2016119294
- Çelik, G. (2017). Logoterapi: Temel bileşenleri ve terapi teknikleri . *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 28 (2) , 70-97 .
- Çetin, K. (2018). Engelli çocuklara sahip ailelerin çocuklarını kabul- reddi ile sosyal destek ilişkisinin çeşitli değişkenlerce yordanması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 137-154.
- Çınar, M. (2016). Tanrı'ya bağlanma tarzı ve ölüm kaygısı ilişkisi üzerine bir araştırma. *İlahiyat Dergisi*, 1(45), 313-338
- Çürük, N. (2008). *Ankara il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iş okullarında 1. ve 4. sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirbaş, N. (2010). Yaşamda Anlam ve Yılmazlık. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demir, Ş., & İkizer, G. (2020). Varoluşsal kaygının kişilik, sağlık ve demografik

- özellikler ile ilişkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), 352-368. DOI: 10.18026/cbayarsos.648986
- Deniz, İ., ve Göller, I. (2017). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin aile işlevselliği ve evlilik doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 53- 69
- Deurzen, E. van. ve Adams, M. (2007). *Varoluşçu Danışmanlıkta ve Psikoterapide Beceriler*. (F.J. İçöz, çev.) İstanbul: Aletheia kitap
- Deurzen, E. van. ve Baker, C.A. (2017). *İnsan meselelerine varoluşçu bakışlar* (F. J İçöz, çev.) İstanbul: Aletheia Kitap
- Deveci, M. ve Ahmetoğlu, E. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin incelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 123-131.
- Doğan, M. (2015). Yetersizliği olan çocuklar, aile ve aile eğitimi: Kavramsal ve uygulamaya dönük gelişmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15(Özel Sayı), 111-127.
- Doğru Yıldırım S.S. (2011). *Erken çocukluk döneminde özel eğitim*. İstanbul: Maya Akademi Yayınevi.
- Di Marino, E., Tremblay, S., Khetani, M., Anaby, D. (2018). The effect of child, family and environmental factors on the participation of young children with disabilities. *Disability and Health Journal*, 11 (1), 36-42. doi: 10.1016/j.dhjo.2017.05.005
- Edwards, M. J., ve Holden, R. R. (2001). Coping, meaning in life, and suicidal manifestations: Examining gender differences. *Journal of clinical psychology*, 57(12), 1517-1534.
- Eker D, Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34):45-55.
- Eker, D., Arkar, H., Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Erden G., Uluç S. (2019). Özgül öğrenme bozukluğunda belirti tarama ve değerlendirme. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Eripek, S. (2012). *Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitimleri*. Ankara: Babil.
- Erpay, T. (2017). *Tek başına olma ve tek başına olmayı tercih etmenin yalnızlık*,

- yaşamda anlam ve utangaçlıkla ilişkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, Ö., & Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 17(17), 104-110. doi:10.21560/SPCD.73242
- Feldman, D.B., Snyder, C.R. (2005). Hope and the meaningful life: Theoretical and empirical associations between goal-directed thinking and life meaning. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24 (3), 401-421.
- Frankl, V. E. (2012). İnsanın anlam arayışı. (S.Budak,çev.) İstanbul: Okuyan Us.
- Geçtan, E. (1974). Varoluşçu psikolojinin temel ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 13-17.
- Geçtan, E. (2016). Varoluş ve Psikiyatri. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Giallo, R. & Gavidia-Payne, S. (2006). Chi ld, parent and family as predictors of adjustment for siblings of children with a disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 937-948. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2006.00928.x>.
- Gonzales Herrera, A. I., Perez Jorge, D., & Diaz Fuentez, Y. (2021). Dealing with stress and interventionmodels in families with children with autism spectrum disorder. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8, 1-6. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00988-3>.
- Göka, E. (2020). *Varolusun Psikiyatrisi*. İstanbul:Vadi Yayınları.
- Greenberg J., Koole Sandre L. ve Pyszczynski T. (Ed.).(2004). Handbook of Experimental Existential Psychology, New York: The Guilford Press.
- Gül, F. (2014). Varoluşçu felsefenin Türk düşünce hayatındaki yansımaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (18) , 27-32 .
- Gündoğdu, H. (2007). Varoluşçu felsefedeki bazı ortak özellikler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7(1), 96-131.
- Halıcı Kurtulan, M. & Kararımak, Ö. (2016). Ölüm kaygısı, tinsellik, dindarlık eğilimi ve varoluş kaygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1, 163-187. <http://dx.doi.org/10.12738/spc.2016.2.0007>
- Hall, H. R. (2012). Families of children with autism: behaviors of children, community support and coping. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 35(2), 111-132. doi: 10.3109 / 01460862.2012.678263

- Harris JC. New terminology for mental retardation in DSM-5 and ICD-11. (2013). *Current opinion in psychiatry*,26(3),260-2.
- Heidegger, M. (2021). *Varlık ve zaman* (H.K. Ökten, çev.) İstanbul: Alfa.
- Horton T.V. and Wallender J.L. (2001). Hope and social support as resilience factors against psychological distress of mothers who care for children with chronic physical conditions. *Rehabilitation Psychology*, 46(4), 382-399.
- İçöz, F. J. (2020). *Kendin olmanın dayanılmaz hafifliği: Varoluşçu psikoterapi ve felsefeyle hayata dair 40 mesele*. İstanbul: Dogan Novus Yayınları
- İker, Ö. & Melekoğlu, M. A. (2017). İlköğretim döneminde özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma becerilerine ilişkin çalışmaların incelenmesi . *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* , 18 (03) , 443-469. DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.318602
- İşçi M. (2022). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin yaşamın anlamını yordamadaki rolü*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Jaspers, K. (2018). *Felsefe konuşmaları: felsefeye giriş*. İstanbul : Pinhan Yayıncılık
- Jinhee,S., Hyebeen, S., & Eunhee, C. (2020). Influence of the meaning in life, depression, and social support on the suicidal ideation of old adult hemodialysis patients. *Journal Of Community Nursing*, 31(3), 273-289.
- Kabataş, B. (2018). *Ölüm kaygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kahriman, İ., Bayat, M. (2008). Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri. *Özveri Dergisi*, 5(1), 1175-1194.
- Kaner, S. (2009). Aile katılımı ve işbirliği B. Sucuoglu (Ed.), *Zihin engelliler ve eğitimleri içinde* (ss. 352-406). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kaner, S. (2010). Yenilenmiş Ana-baba Sosyal Destek Ölçeği'nin psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*,35(157), 1-15.
- Kaner, S., Bayraklı, H. (2009). Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde yılmazlık, sosyal destek ve stresle başa çıkma becerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 8(15), 115-133



- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 315-322.
- Karadağ, Ö. (2007). *İlköğretim besinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karakuş, G., Öztürk, Z., Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.
- Karpat, D., Girli, A. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların anne babalarının yas tepkilerinin, evlilik uyumlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(2), 86-89.
- Kaymaz, M. K. (2015). Eğitim yapılarında bedensel engellilere yönelik engelsiz tasarım. *Selçuk Teknik Dergisi*, 14(2), 238-250.
- Kocaman, A.Ç. (2017). Martin Heidegger’de “Birlikte Varolma” ve Dasein’in Kendini “Herkes”de Yitirmesi. *Kent Akademisi*, 10(32), 500-511.
- Koç E. (2016). Albert Camus'nün Saçma Felsefesi: Caligula, Yabancı ve Sisifos Söyleni. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 1-19
- Kımtır, N., Köftegöl, Ö. (2017). Yetişkinlerde ölüm kaygısı ile dindarlık arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(36), 55-82. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.327235>
- Kıraç, F. (2007). *Dindarlık eğilimi, varoluşsal kaygı ve psikolojik sağlık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kırbaş, Z. Ö., Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 3(3), 171-180. doi:10.5222/buchd.2013.171
- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç yetişkinlerde yaşamda anlamın maneviyat ve kişilik özellikler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kierkegaard, S. (2018). *Kaygı kavramı: Mevrus Günah'ı konu edinen dogmatik problem üzerine psikoloji açısından yalnız bir teşekkür* (T. Armaner, çev.). İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Kierkegaard, S. (2019). *Felsefe Parçaları ya da Bir Parça Felsefe* (D. Şahiner, çev.). İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- King, L. A., Hicks, J. A., Krull J. L., ve Del Gasio, A.K. (2009). Positive affect and the experience of meaning in life. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 90(1), 179-196.
- Krause, N. (2007). Longitudinal study of social support and meaning in life. *Psychology And Aging*, 22(3), 456-469.
- Kurt, A., Tekin, A., Koçak, V., Kaya, Y., Özpulat, Ö., ve Önat, H. (2008). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 17(3), 158-163.
- Kurt, M. (2019). *Yetişkinlerde varoluşsal kaygının, bağlanma stilleri ve umutsuzluk ile olan ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurtbeyoğlu, Z., & Yıldız Demirtaş, V. (2020). *Özel öğrenme güçlüğü tanılı çocuğu olan anne-babaların algılanan sosyal destek ve depresyon düzeyleri* . Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi.(50),228-242
- Kurtzer White, E.,Luterman, D. (2003). Families and children with hearing loss: Grief and coping. *Mental Retardation and Developmental Disabilities (Research Reviews)*, 9, 232-235.
- Küçük A. (2019). *Psikoaktif madde kullanım bozukluğu tanısı alan 18-24 yaş arası gençlerde yaşam amacı oluşturma ve yaşamda anlam bulma düzeylerinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Luijckx, J., Van Der Putten, A. A., Vlaskamp, C. (2016). “I love my sister, but sometimes I don't”: A qualitative study into the experiences of siblings of a child with profound intellectual and multiple disabilities. *Journal Of Intellectual and Developmental Disability*, 41 (4), 279-288.  
doi:10.3109/13668250.2016.1224333
- Luterman, D. (1997). Emotional aspects of hearing loss. *The Volta Review*, 99(5), 75-83.
- Mandleco, B.R., Olsen, S.F., Dyches, T. ve Marshall, E. (2011). The relationship



- between family and sibling functioning in families raising a child with a disability. *Journal Of Family Nursing*, 9 (4), 365–396.  
<https://doi.org/10.1177/1074840703258329>
- Marquis, S., Hayes, M. ve Mcgrail, K. (2019). Factors that may affect the health of sibling of children who have an intellectual/developmental disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 16(4), 273-286.  
<https://doi.org/10.1111/jppi.12309>.
- May, R. (2019). *Kendini Arayan İnsan* (K. Işık,çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- May, R. (2012). *Varoluşun Keşfi* (A. Babacan,çev.). İstanbul:Okuyan Us Yayınları.
- May, R. (2019). *Yaratma Cesareti*. (A. Oysal, çev.)İstanbul:Metis Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2020). *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri*.(Yayın no.7449). Ankara. Erişim adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/>
- Milli Eğitim Bakanlığı.(MEB). (2021). Bedensel yetersizliği olan bireyler: Aileler için rehber kitapçık.(Yayın no.7305). Ankara. Erişim adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB).(2021). *Dil ve konuşma bozukluğu olan bireyler: Aileler için rehber kitapçık*. Erişim Adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/>
- Mutlu, B. (2017). Kierkegaard'da "estetik" in yeri ve sınırları. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 624-650. doi: 10.18506/anemon.310006
- Nealy, C. E., O'hare, L., Powers, J. D., ve Swick, D. C. (2012). The impact of autism spectrum disorders on the family: a qualitative study of mothers’ perspectives. *Journal of Family Social Work*, 15(3), 187-201.
- Oktan, V. (2005). Yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyinin ergenlerdeki öfkenin gelişmesine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 183-192.
- Oktar, M., Yıldız R. (2019). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin ölüm kaygısı ile sosyal politikalara güven ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1),463-498.
- Öcal, O.(2010). Varoluşsal sorunlar,birey ve yeni hayat. *Türk Bilimi Araştırmaları Dergisi*,(28),313-324.
- Öncül, N. (2015). Türkiye'de erken çocuklukta özel eğitim ile ilgili yapılmış

- makalelerin gözden geçirilmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 6 (2), 247-284
- Özaydın, H.M. (2016). *Varoluşsal boşluğu tahmin eden etkenler: İlişki doyumu, günlük uğraşlarda bulunan anlam ve değer, sağlık ve sosyodemografik faktörler.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbey, Ç. (2009). *Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri.* İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Özen Çınar, İ., Kartal, A. ve Korkmaz Aslan, G. (2017). Zihinsel engelli kardeşi olan ve sağlıklı kardeşi olan çocukların kardeş ilişkileri. *Kesit Akademi Dergisi*, 3 (11), 230-244.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi.* Ankara: PDREM Yayınları
- Özkardeş, O. G. (2013). Türkiye’de özel öğrenme güçlüğüne ilişkin yapılan araştırmaların betimsel analizi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 30(2), 123-153.
- Öztürk, M. (2007). *Anne Baba ve Eğitimciler İçin Çocuk Psikiyatrisi.* İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Özyürek, A.(2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerde sıkıntıyı tolere etme ve yaşam anlamı arasındaki ilişki. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 405-421.
- Papageorgiou E., Siomou E., Oikonomidou E., Thomaidis L. ve Vetro A. (2013). A patient with partial trisomy 21 and 7 deletion expresses mild Down Syndrome phenotype. *Genet*;2,541-3.
- Pavarino Bertelli E.C., Biselli J.M., Bonfim D. ve Goloni-Bertollo E.M. (2009). Clinical profile of children with Down syndrome treated in a genetics outpatient service in the southeast of Brazil. *Rev Assoc Med Bras*;55,547-52.,
- Pezirkianidis ve diğerleri (2016) Pezirkianidis, C., Stalikas, A., Efstathiou, E., ve Karakasidou, E. (2016). The relationship between meaning in life, emotions and psychological illness: The moderating role of the effects of the economic crisis. *the European Journal of Counselling Psychology*, 4(1), 77-100.
- Platt, C., Roper, S., Mandleco, B. ve Freborn, D. (2014). Sibling cooperative and externalizing behaviors in families raising children with disabilities. *Nursing Research*, 63(4), 235-242. doi: 10.1097/NNR.0000000000000046.
- Reimer, B. H. (2017). It’s different: Perceptions of risk and resilience in older sibling

- of children with disabilities (Publication No. 106585027) (Unpublished doctoral thesis, Universty of Northern Colorado). ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Reker, G.T. (2005). Meaning in life of young, middle-aged, and older adults: Factorial validity, age, and gender invariance of the Personal Meaning Index (PMI). *Personality and Individual Differences*, 38(1), 71-85.
- Sakızcıoğlu, S., ve Voltan Acar, N. (2016). Uzak filminin varoluşçu terapinin temel kavramları açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(49), 1289-1297.
- Sapancı A, Bahtiyar M. (2018). Adil dünya inancı, sürekli umut, pozitif ve negatif duygu durumu ve sosyal desteğin yaşamda anlamı yordama gücü. *Turkish Studies Educational Sciences.*,13(19):1537-1549.  
doi.org/10.7827/TurkishStudies.14075
- Sartre, J.-P. (2016). *Varoluşçuluk* (A. Bezirci, çev.). Ankara:Say Yayınları.
- Sartre J.P., (2007) *Toplu Oyunlar* (I.M. Noyan ,çev.). İstanbul:İthaki Yayınları
- Sartre J.P.,(2011) *Varlık ve Hiçlik: Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, (T.İlgaz ve G.Ç. Eksen,çev.). İstanbul:İthaki Yayınları, .
- Say, H. (2020). *Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveyn ile özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul
- Sayar, K., & Dinç, M. (2019). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Seltzer, M. (2011). The Roundabout Of Special Education Leadership *Inter national Journal of Humanities and Social Science*, 1(15).
- Sezer, S. (2012). Yaşamın anlamı konusuna kuramsal ve psikometrik çalışmalar açısından bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45 (1), 209-227.
- Softa, H.K., Uçukoğlu, H., Karaahmetoğlu, G.U., Esen, D. (2011), Yaşlılarda ölüm kaygısı düzeyini etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (1-2), 67-79.
- Solomon, R. C. (2020). *Akilciliktan Varolusculuga: Varoluscular ve 19.Yüzyıldaki Kökleri* (R. Kuldaşlı, Trans.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Solso, R. L., ve Maclin, M. K. (2021). *Bilissel Psikoloji* (A. Ayçiçeği,çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- Sorias, O. (1988). Sosyal destek kavramı. *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 353-357.
- Söylev, Ö. F. ve Kapucu Öztürk, C. (2022). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Psikolojik Sağlamlığı ile Maneviyat İlişkisi . *Turkish Academic Research Review*,7 (2) , 373-394 . DOI: 10.30622/tarr.1128523
- Steger M.F, Frazier P. (2005). Meaning İn Life: One Link İn The Chain From Religiousness To Wellbeing. *J Couns Psychol*.52(4),574-582. doi.org/10.1037/0022-0167.52.4.574
- Steger, M. F.,Kashdan, T. B. (2009). Depression and everyday social activity, belonging, and wellbeing. *Journal Of Counseling Psychology*, 56(2), 289-300.
- Steger, M. F., Oishi, S., & Kashdan, T. B. (2009). Meaning in life across the life span: Levels and correlates of meaning in life from emerging adulthood to older adulthood. *Journal of Positive Psychology*, 4, 43-52
- Sucuoğlu, B. (2010). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sungur Bozdoğan, B İ. (2011). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Algıladıkları Sosyal Destek Yalnızlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum.
- Şafak, P., Eldeniz Çetin, M. ve Kot, M. (2015). Siblings attitudes towards persons with severe/profound and multiple disabilities in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 2083-2088. Erişim <https://cyberleninka.org/article/n/436511/viewer>
- Şahin Varol, H. (2018). *Engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal destek ve depresif semptomlar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas
- Şanlı E.(2012).Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Şanverdi K.(2021). Dil ve konuşma güçlüğü tanısı almış okul öncesi çocuklarda

Fonem farkındalığı ve işitsel-sözel becerilerin değerlendirilmesi.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.

Tanrıverdi, A. ve Ulu, M. (2018). Lise öğrencilerinde hayatın anlam ve amacı ile değer yönelimleri arasındaki ilişki, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 1198-1234.

Taş, İ. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı yaşam doyumu sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Tillich, P. (2014). *Olmak Cesareti* (C. F. Dansuk, çev.).İstanbul:Okuyan Us Yayınları.

Tlalpachialt, N. ve Lucio, M. (2019). Relacion entrea frontamiento y problema sexternalizados e internalizados en hermanos de ninos conautismo. *Rev Cubana Pediatr*, 91(2), 1-15.

Toker, M.,Başgöl,Ş. ve Özyayın, L. (2019). Down Sendromlu çocuğa sahip annelerin aile gereksinimlerinin belirlenmesi ve sosyal destek algılarına yönelik görüşleri . *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* , 20 (4) , 651-676 . DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.492808

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2011) Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması . (Yayın no. 6370)., Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2011). Nüfus ve konut araştırması.(Yayın no.15843).Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni.<http://www.tuik.gov.tr>

Tütüncüoğlu, C. ve Kaya Balkan, İ. (2013). Diyabetli çocuğu olan annelerin aile işlevlerinin ve durumluk sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 33(1), 17- 39.

Uruncu Emirdağı, E. (2018). *Özgül öğrenme güçlüğü olan çocuklara sahip anne babaların çocuklarını kabul-red düzeyleri ile sosyal destek algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Ankara

Varol, N. (2005). *Aile Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Vatne, T. M., Zahl, E. (2017). Emotional communication in support groups for

- siblings of children with disabilities. *Patient Education And Counseling*, 100 (11), 2106-2108. doi: 10.1016/j.pec.2017.05.021.
- Weems, C.F., Costa, N.M., Dehon, C., Berman, S.L. (2004). Paul Tillich's theory of existential anxiety: A preliminary conceptual and empirical examination. *Anxiety, Stress and Coping*, 17 (4), 383-399.
- Wong, P. T. P. (2010). What is existential positive psychology? *International Journal of Existential Psychology & Psychotherapy*, 3(1).
- Yalom, I. D. (2018). *Varoluscu Psikoterapi* (Z. Babayiğit,çev.). İstanbul:Pegasus Yayıncılık.
- Yazıcı D. N. ve Durmuşoğlu, M. C. (2017). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin karşılaştığı sorunlar ve beklentilerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 657-681.
- Yıkılmaz,M.(2016). Üniversite öğrencilerinde varoluşsal kaygı:Erken dönem uyum bozucu şemalar, kontrol odağı ve travma sonrası gelişimin yordayıcılığı.(Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yıldırım, S. (2007). *Anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik düzeyi ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım Doğru, S., Arslan, E. (2008). Engelli çocuğu olan annelerin kaygı düzeyleri ile durumluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 543–554.
- Yıldırım, İ. (2005). Algılanan sosyal destek ölçeği'nin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 17, 221-236
- Yörükoğlu, A., 2015. *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yüksel, H. ve Tanrıverdi, A. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin yaşadıkları sosyal sorunlar ve baş etme yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* , 20 (3) , 535-559 . DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.493089
- Yüksel, R. (2013). *Genç yetişkinlerde aşk tutumları ve yaşamın anlamı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Sakarya.
- Zengin, B. (2013). *Özel eğitime muhtaç çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları*

*sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ve umut düzeyleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal Of Personality Assesment*, 52(1), 30-41.

## Ekler

### Ek 1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sevgili Katılımcılar,

Bu araştırma, “Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerin Yaşamda Anlamlılık ,Varoluşsal Kaygıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi ” konulu tez çalışması için yapılmaktadır. Lütfen soruları doğru okuduğunuzdan emin olduktan sonra size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığı için bilgiler gizli tutulacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ**  
**Klinik Psikoloji,Yüksek Lisans Programı**

- **Cinsiyetiniz: K ( ) E ( )**
  - **Eğitim Düzeyiniz: İlköğretim ( ) Lise (ortaöğretim) ( ) Lisans ( ) Lisansüstü ( )**
  - **Çalışıyor musunuz? Evet ( ) Hayır ( ) Mesleğiniz .....**
  - **Kaç çocuğunuz var? .....**
  - **Kaç çocuğunuzun özel eğitim desteğine ihtiyacı var?.....**
  - **Özel eğitim ihtiyacı olan çocuğunuzun yaşını/yaşlarını belirtiniz.....**
  - **Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğunuzun Tanısını Belirtiniz (Birden fazla şıkki işaretleyebilirsiniz)**
  - **Zihinsel Yetersizlik**
  - **Bedensel Yetersizlik**
  - **Dil ve Konuşma Güçlüğü**
  - **Otizm (Yaygın gelişimsel bozukluk)**
  - **Down Sendromu**
  - **Öğrenme Güçlüğü**
- Diğer.....**



**Ek.2: Yaşamda Anlam Ölçeği****YAŞAMDA ANLAM ÖLÇEĞİ**

Lütfen sadece bir anlığına yaşamınızı anlamlı kılanın ne olduğunu düşünün ve aşağıdaki ifadelere mümkün olduğunca sizi yansıtan yanıtlar vermeye çalışın. Unutmayın ki, bu ifadeler kişiye özgüdür ve doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Her bir ifadenin sizin için ne kadar geçerli olduğunu aşağıdaki ölçeği kullanarak numaralandırınız.

1 Kesinlikle Doğru Değil	2 Çoğunlukla Doğru Değil	3 Kısmen Doğru Değil	4 Ne Doğru ne Yanlış	5 Kısmen Doğru	6 Çoğunlukla Doğru	7 Kesinlikle Doğru
--------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------	----------------------------	----------------------	--------------------------	--------------------------

1. Yaşamımın anlamının farkındayım.	1.....2.....3.....4.....5.....6.....7
2. Yaşamımın anlamlı olduğunu bana hissettirecek bir şeyler arıyorum.	1.....2.....3.....4.....5.....6.....7
3. Daima yaşamımın amacını arıyorum.	1.....2.....3.....4.....5.....6.....7

### Ek. 3: Varoluşsal Kaygı Ölçeği

#### VAROLUŞSAL KAYGI ÖLÇEĞİ

Ölçekte 25 madde bulunmaktadır. İfadeleri içtenlikle yanıtlamanız, her ifade için yalnızca bir seçeneği işaretlemeniz ve bütün ifadelere cevap vermeniz oldukça önemlidir.

		Beni <b>hiç</b> yansıtıyor	Beni <b>çok</b> <b>az</b> yansıtıyor	Beni <b>orta</b> <b>derece</b> <b>de</b> yansıtıyor	Beni <b>oldukça</b> <b>çok</b> yansıtıyor	Beni <b>tamam</b> <b>en</b> yansıtıyor
<b>1</b>	Dünyada bir iz bırakmayı önemsiyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
<b>2</b>	Gelecekte beni bekleyen önemli görevlerim olduğuna inanıyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
<b>3</b>	Sebebini bilmediğim bir can sıkıntısı yaşıyorum.	( )	( )	( )	( )	( )

### Ek.4: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

#### ÇBASDÖ( Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği)

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemek için 1'den 7 'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

**1. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya çalışır.**

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

**2. İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) alırım.**

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

**3. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.**

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

## Ek.5: Katılımcı Bilgilendirme Formu

### Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerin Yaşamda Anlamlılık ,Varoluşsal Kaygıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi

#### Katılımcı Bilgilendirme Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket, çocukları özel eğitim desteği alan ebeveynlerin yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapmakta olduğumuz araştırmanın bir parçasıdır. Bu anket aracılığıyla toplanan veriler özel gereksinimli çocukları olan bireylerin çocuklarının aldığı tanıya göre yaşamlarını nasıl şekillendirdikleri ve bu doğrultuda insanın varoluşunun bir parçası olan varoluşsal kaygıları yaşamda anlam ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin ne ölçüde olduğunu anlamamız için kullanılacaktır. Aşağıda bulunan anketi doldurarak, araştırmaya katılmayı kabul etmiş olacaksınız. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde ilgili ölçüm araçlarında yer alan soruları size en uygun olanı işaretlemeniz istenecektir. Araştırmanın doğru sonuç vermesi vereceğiniz gerçekçi ve içten cevaplara bağlıdır.

Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalı olup kimlik bilgileriniz araştırma ekibi dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Bu çalışma süresince toplanan veriler, yalnızca akademik araştırma amacı ile kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. Bizimle iletişime geçerek istediğiniz zaman çalışmadan çekilebilirsiniz. Eğer çalışmadan çekilirseniz, sizden toplanan tüm veriler veri tabanımızdan silinecektir ve sizinle ilgili olan veriler çalışmada kullanılmayacaktır. Bu konu ile ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, bize aşağıdaki iletişim bilgilerinden ulaşabilirsiniz.

Sena ŞAHAN  
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Program  
Yakın Doğu Üniversitesi  
Tel: +905338769590  
E-posta: [senasahan42@gmail.com](mailto:senasahan42@gmail.com)

Dr. Bingül Subaşı HARMANCI  
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı  
Yakın Doğu Üniversitesi  
Tel: ....  
E-posta: [bingul.subasi@neu.edu.tr](mailto:bingul.subasi@neu.edu.tr)

Aşağıya imzanızı atarak çalışmaya katılmış olursunuz.

Katılımcının adı/soyadı \_\_\_\_\_

İmza \_\_\_\_\_ Tarih \_\_\_\_\_

## Ek.6: Aydınlatılmış Onam Formu

### Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerin Yaşamda Anlamlılık ,Varoluşsal Kaygıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi

#### Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket, çocukları özel eğitim desteği alan ebeveynlerin yaşamda anlamlılık, varoluşsal kaygıları ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapmakta olduğumuz araştırmanın bir parçasıdır. Bu anket aracılığıyla toplanan veriler özel gereksinimli çocukları olan bireylerin çocuklarının aldığı tanıya göre yaşamlarını nasıl şekillendirdikleri ve bu doğrultuda insanın varoluşunun bir parçası olan varoluşsal kaygıları yaşamda anlam ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin ne ölçüde olduğunu anlamamız için kullanılacaktır. Aşağıda bulunan anketi doldurarak, araştırmaya katılmayı kabul etmiş olacaksınız. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde ilgili ölçüm araçlarında yer alan soruları size en uygun olanı işaretlemeniz istenecektir. Araştırmanın doğru sonuç vermesi vereceğiniz gerçekçi ve içten cevaplara bağlıdır.

Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalı olup kimlik bilgileriniz araştırma ekibi dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Bu çalışma süresince toplanan veriler, yalnızca akademik araştırma amacı ile kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. Bizimle iletişime geçerek istediğiniz zaman çalışmadan çekilebilirsiniz. Eğer çalışmadan çekilirseniz, sizden toplanan tüm veriler veri tabanımızdan silinecektir ve sizinle ilgili olan veriler çalışmada kullanılmayacaktır. Bu konu ile ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, bize aşağıdaki iletişim bilgilerinden ulaşabilirsiniz.

Sena ŞAHAN  
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Program  
Yakın Doğu Üniversitesi  
Tel: +905338769590  
E-posta: [senasahan42@gmail.com](mailto:senasahan42@gmail.com)

Dr. Bingül Subaşı HARMANCI  
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı  
Yakın Doğu Üniversitesi  
Tel: ....  
E-posta: [bingul.subasi@neu.edu.tr](mailto:bingul.subasi@neu.edu.tr)

Aşağıya imzanızı atarak çalışmaya katılmış olursunuz.

Katılımcının adı/soyadı \_\_\_\_\_

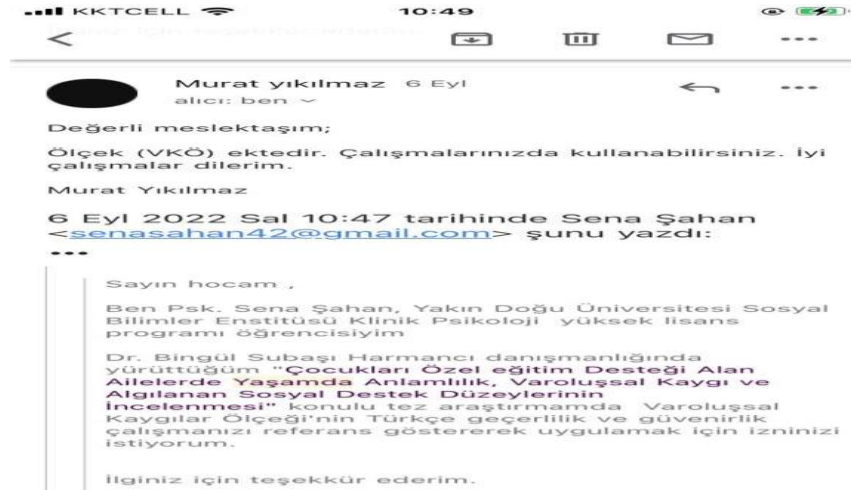
İmza \_\_\_\_\_ Tarih \_\_\_\_\_

## Ek. 7: Ölçek İzinleri

### Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ)



### Varoluşsal Kaygılar Ölçeği (VKÖ)



### Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)



**Ek.8: Etik Kurul İzni**

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

25.10.2022

Sayın Sena Şahan

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2022/1391 proje numaralı ve "Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerin Yaşamda Anlamlılık, Varoluşsal Kaygı ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Aşkın KIRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

**Ek.9:İntihal Raporu****Turnitin Originality Report**

- Processed on: 03-May-2023 14:41 EEST
- ID: 2082982712
- Word Count: 22693
- Submitted: 1

Çocukları Özel Eğitim Desteği Alan Ailelerin Yaşamda Anlamlılık  
,Varoluşsal Kaygı ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi By  
Sena Şahan

Similarity Index

15%

**Similarity by Source**

Internet Sources:

14%

Publications:

2%

Student Papers:

8%

## Özgeçmiş

Lisans eğitimini, 2018 yılında Gaziantep Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji bölümünde GNO: 3,38 ortalama ile tamamlamıştır. Lisans öğrenimi sırasında Erasmus değişim programı ile Portekiz’de University of Trás-os-Montes and Alto Douro’da eğitim görmüştür. Mezun olduktan sonra Gaziantep’te Logos Psikoloji Bireysel ve Kurumsal Danışmanlık Merkezi’nde eğitim danışmanı olarak görev almıştır. Ardından Kahramanmaraş’ta ruhsal ve bedensel engeli olan bireylere yatılı bakım hizmeti veren Çınar Konağı Bakım Merkezi’nde psikolog olarak görev almıştır. 2018-2020 yılları arasında devam eden Temel Varoluşçu Analiz Eğitimi’ni tamamlamıştır. Bunun yanında Çözüm Odaklı Terapi Eğitimi’ni tamamlamış ve MMPI uygulayıcısıdır. 2021 yılında Yakın Doğu Üniversitesi’nde Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı’na başlamıştır. Şu anda Kahramanmaraş Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nde psikolog olarak görev almaktadır.